Esélyteremtés

Tehetséggondozás – vidéki térségben

Szerkesztette:

Biró A. Zoltán, Magyar Ferenc

Státus Kiadó
2013

Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány

Új utakon a tehetséggondozás 2.

Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány

Esélyteremtés

Tehetséggondozás – vidéki térségben

Szerkesztette:
Biró A. Zoltán
Magyar Ferenc

A pályázat az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet és az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett NTP-ITR-M-MPA-12 kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.

A kötet ismeretterjesztő anyagait a PAHRU megbízása alapján a KAM – RAKK Munkacsoportja állította össze (Biró A. Zoltán, Bodó Julianna, Bogyor Izabella, Berényi Hajnal, Székely Kinga)

ISBN 978-606-8052-98-4

© Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány
© Biró A. Zoltán
© Magyar Ferenc
© Státus Kiadó

Készült a Státus Nyomdában Madéfalván 2013-ban
www.status.com.ro
office@status.com.ro

Tartalomjegyzék

Előszó 5

BIRÓ A. ZOLTÁN: Tehetséggondozás: térségi igény – szakmai program 9

A Nemzeti Tehetség Program – elvek, kapcsolódási lehetőségek
(MUNKACSOPORT) 17

Európai kitekintés ***(MUNKACSOPORT)***..... 30

Jó gyakorlatok, programjavaslatok ***(MUNKACSOPORT)***..... 35

Információ, kapcsolat, szakmai tudás ***(MUNKACSOPORT)*** 42

BÁLINT EMESE ÉVA, MARA GYÖNGYVÉR

Mentor modell a gyakorlatban: környezet- és természetvédelmi
tehetséggondozó tábor 49

BIRÓ A. ZOLTÁN: Tehetséggondozás térségi léptékben 54

Előszó

A vidéki térség versenyképességének megteremtése nagymértékben függ attól, hogy sikerül-e kibontakoztatni a fiatalok tehetségét, és milyen módon, milyen mértékben sikerül a tehetséges fiatalokat az adott térséghez kapcsolni. Nem könnyű feladat, hiszen a vidéki térségek általában arról nevezetesek, hogy kevés tehetség felfedezési programmal, kevés tehetséggondozási műhellyel rendelkeznek, s arról is, hogy tehetséges fiataljaik nagyobb részét nem tudják megtartani, magukhoz kapcsolni.

Lehet ez ma másképp? Van reális esélye annak, hogy a tehetséggondozás vidéki térségben is rendszeressé, eredményessé váljon? Van esély arra, hogy a tehetséges fiatalok a vidéki térségben szakmai karriert, azonosulási és önmegvalósítási esélyt lássanak?

Több érv szól amellett, hogy igen, vidéki térségben is van esély sikeres, sok fiatalt érintő tehetséggondozási gyakorlatra. Nézzünk meg röviden kétféle érvet.

- A vidékiség az utóbbi egy-két évtizedben (a mi környezetünkben inkább csak az utóbbi évtizedben) fölértékelődött és ez a folyamat szemmel láthatóan folytatódik. Fokozatosan előtérbe kerül a környezeti értékek védelme, az egészséges táplálkozás, lakóhelyként a rurális környezet választása, a fejlesztéspolitikában a helyi adottságokra való alapozás, a helyi termékek iránti igény. Folyamatosan erősödnek a helyi, kistérségi identitásszerkezetek, erősödik a fizikai terekhez való ragaszkodás, a rurális desztinációk egyre több érdeklődőt vonzanak. Ezek a folyamatok összességükben nem csupán fölértékőlik a vidéki térséget, hanem olyan fejlődési folyamatokat, újszerű kezdeményezéseket is elindítanak, amelyek megnövelik a fiatalok szerepvállalási lehetőségeit.
- A színvonalas szakmai tudás ma már vidéki térségben is hozzáférhető, a színvonalas tanulás és munkavégzés feltételei nem kötődnek feltétlenül nagyvárosokhoz vagy modernizációs centrumokhoz. Az információszerzés, a mobilitás, a kapcsolatépítés és az együttműködés új keretei a vidéki térségben élőknek is esélyt adnak. Elvben vidéki térségekben is össze-

állítható ma már az a feltételrendszer, amelyek a fiatal tehetségek fölismeréséhez, a tehetséggondozás gyakorlatához kapcsolhatók

Természetesen nem könnyű a tehetséggondozás professzionális rendszerét megalapozni és kiépíteni ott, ahol még két-három évtizeddel ezelőtt a tehetséggondozást nagyon szűk keretek közé szorították, vagy éppen az aktuális politikai-ideológiai trendekhez kapcsolták. De nem könnyű a szakmai alapozás azért sem, mert a tehetséggondozás két nagyon fontos műhelye, a család és iskola az 1989 utáni időszakban olyan kihívásoknak kellett megfeleljen és olyan terheléseket kellett elviselnie, amelyek a tehetséggondozási feladatokat sok esetben perifériára szorították. A családnak – a munkaerőpiac drasztikus változásából következően – az anyagi terhek növekedésével kellett szembesülnie. Az iskolának pedig az elhúzódó és sokszor változó, inkoherens jellegű reform sorozat jelentett működési gondot.

Három fontos feltétel mindenképpen szükséges ahhoz, hogy vidéki térségben a tehetséggondozás szemlélete és gyakorlata tartósan előtérbe kerüljön:

- Föl kell eleveníteni az intézmények, oktatók, egyéb térségi szereplők korábbi gyakorlatát, tapasztalatait, s ezeket a mai sikeres gyakorlatokkal együtt térségi léptékben ismertté kell tenni. A korábbi időszakokban az iskolai élet, a helyi művelődési igények rendszere, a térségi vagy nagyobb megmérettetések jelentettek programszerű kereteket a tehetséggondozásnak. Sok olyan korábbi ötlet, gyakorlat, módszer, modell van, amelyek a mai, megváltozott körülmények között is sikerrel alkalmazhatók.
- A második fontos lépés a tehetséggondozással kapcsolatos szakmai tudás egyéni és intézményi hátterének erősítése. Nem csupán az új technikák és eszközök halmaza igényli a szakmai ismeretek bővítését, hanem a tehetséggondozással kapcsolatos szemléletek és módszerek változása is.
- Nem utolsó sorban pedig a tehetséggondozással foglalkozók körében egy olyan kompetencia fejlesztésére kell hangsúlyt fektetni, amely a kapcsolatépítést, a szakmai és intézményi hálózatokba való belépést, azokon belül az eredményes működést támogatja. Újszerű kihívás ez is, hiszen a tehetséggondozás korábbi intézményes rendszerei többnyire központosított modellek és készen kínált szervezési-logisztikai eljárások mentén működtek, míg napjainkban a tehetséggondozás szereplőinek kell a megmu-

tatkozás, a társadalmasítás feladataival foglalkoznia, s ehhez a kapcsolathálók mentén való, bottom-up típusú szerveződés megkerülhetetlen.

Ma a Székelyföldi térségben a fentiekben felsorolt keretfeltételek megteremtése van napirenden. Ebben a munkában kiemelten fontos szakmai támogatást kínál a Nemzeti Tehetség Program, amelynek kárpát-medencei léptékű kiterjesztése a tudástranszfer folyamatok és a hálózatépítés új lehetőségeit, modelljeit kínálja.

Kiadványunk ebbe a komplex, alapozó jellegű szakmai tevékenységbe illeszkedik bele olyan témafelvetésekkel, információkkal, szakmai anyagokkal, amelyek egyszerre kívánják támogatni az ismeretterjesztést és a szélesebb körű térségi társadalmi tematizációt. A kellő szakmai alapossággal koncipiált tehetséggondozás egyike azoknak a sokszereplős és összetett társadalmi folyamatoknak, amelyekben a tudásmegosztás és a tudástermelés, a sikeres példák átvétele/követése és az innovatív kezdeményezés, a gyakorlati programszervezés és a szemléleti megújulás nem csupán együtt van, egymást erősíti, hanem feltételezi is egymást.

A tehetséggondozás összetett jelenségkörével foglalkozó kiadványsorozatunk első darabjának összeállítását a fentiekben jelzett szempont alapvetően meghatározta. Mozaikjellegű összeállításunk alapvető célja a térségi társadalmi tematizáció ösztönzése és támogatása. Mint minden alapozó munka esetén, kérdések sora jelzi a tennivalókat.

- Melyek a tehetséggondozás térségi feladatai?
- Milyen alapelvek, célok mentén szerveződik a Nemzeti Tehetség Program, és miként fordíthatjuk – térségi szemszögből – a gyakorlat nyelvére ezeket a kiindulópontokat?
- Hogyan, honnan tájékozódjunk, melyek a közvetlenül elérhető, számunkra is fontos információforrások, ha a tehetséggondozás szakmai kérdései behatóbban érdekelnek bennünket?
- Miként tekint az Európai Unió napjainkban a tehetséggondozásra?
- Melyek azok a hasznosnak ígérkező tehetséggondozási gyakorlatok, amelyek egyfelől lépést tartanak a mai szemléleti, módszertani újításokkal, másfelől pedig egy vidéki térségben is kivitelezhetők?
- Miért érdemes megbarátkoznunk a mentor-modellel?

- Milyen aktuális vagy közvetlenül hasznosítható olvasnivalókat helyezzünk a könyvespolcunkra vagy a számítógép képernyőre, ha tehetséggondozási gyakorlatunkat szakmailag meg akarjuk tervezni vagy alapozni? Melyek lehetnek a könnyen elérhető, hasznos olvasmányok, ha a tehetséggondozás jelenségköre alaposabban érdekel, ha meghonosítható sikeres kezdeményezések érdekelnek, ha eddigi gyakorlatunkat szeretnénk felülvizsgálni vagy megújítani?
- S nem utolsó sorban: milyen szakmai javaslatokat lehet megfogalmazni a térség számára közép-, vagy hosszú távon ahhoz, hogy a tehetséggondozás rendszeres legyen, más térségi modernizációs folyamatokhoz szervesen kapcsolódjon?

A felsorolt kérdésekhez kapcsolható válaszok természetesen több kötetnyi anyagot igényelnek. Meggyőződésünk, hogy tematizációs kezdeményezésünk nem csupán kedvező fogadtatásra, hanem követőkre is talál, hiszen kiadványok, médiaanyagok, rendezvények és események, szakmai fórumok sorozata szükséges - a konkrét tehetséggondozási programok mellett – ahhoz, hogy a nem túl távoli jövőben ebben a térségben is tehetségbarát társadalomról beszélhessünk.

Programunkat és ennek a kiadványnak az elkészítését is a Nemzeti Tehetség Program támogatása tette lehetővé (NTP-ITR-M-MPA-12 kódjelű program). Köszönjük a Program munkatársainak a lebonyolítás során nyújtott szakszerű támogatást, és a térség szakmai szereplőinek az ismeretterjesztő munkánkban való együttműködést.

Csíkszereda, 2013.november

A szerkesztők

Biró A. Zoltán

Tehetséggondozás: térségi igény – szakmai program

1. Térségi helyzetkép

A vidéki térségek felzárkózási, modernizációs igényei és feladatai új kontextusba helyezik a tehetséggondozást. Különösen így van ez a Székelyföldi térségben, ahol az utóbbi években többszintű térségi identifikációs folyamat indult be, s ebben a keretben értelemszerűen fölértékelődtek a különféle szakpolitikai programok, fejlesztési stratégiák, köztük az oktatással és a fiatalok helyzetével kapcsolatos szakpolitikai tematizációk is. Ugyanakkor a felzárkózási, modernizációs törekvések hatásának tudható be az is, hogy a térségben nagyszámú bottom-up típusú kisebb-nagyobb kezdeményezés indult, s köztük nem kevés olyan is van, amelyek kifejezetten a gyerekekre és a fiatalokra irányultak, és közvetlenül vagy közvetetten a tehetséggondozással kapcsolatba hozhatók. Tehetséggondozási szempontból nyilván mindehhez még hozzákapcsolhatók azok a tevékenységek és programok, amelyek az iskolákban, művészeti népiskolákban, illetve a művészeti általános és középiskolákban zajlanak.

A sokféle kezdeményezésről azonban azt is lehet mondani, hogy többségében pontszerűek, nem alkotnak rendszert, csak ritkán kapcsolódnak egymáshoz azzal a céllal, hogy erősítsék egymást. Egyelőre nem beszélhetünk olyan stratégiai koncepció iránti igényről sem, amely – a jelenlegi helyzettel alaposan számot vetve – megfogalmazná a térség ilyen jellegű hosszú távú célkitűzéseit, prioritásait, programjait. Így például a térség vidéki jellegéből adódóan folyamatosan napirenden van az iskolai lemorzsolódás feladatköre, de emellett jóval kevesebb hangsúlyt kap a tehetséges gyerekekre, fiatalokra való figyelés. Hiányos az ilyen jellegű programok tudatos és programszerű tervezése/szervezése (kivételt a tantárgy-

versenyek szervezése jelent), és nagyon sok kiaknázatlan, egyelőre föl nem ismert lehetőség van a témában érintett intézményi és szakmai szereplők közti szinergia megtervezése/megteremtése terén. A tehetséggondozás jelenlegi székelyföldi gyakorlatának elemzése nyomán az fogalmazható meg, hogy ez a térségi gyakorlat ma jóval szűkebb körű és jóval kevésbé intézményesített, mint ahogyan az a térségi igények indokolnák, ugyanakkor a tehetséggondozás térségi társadalmi tematizációja és társadalmi támogatottsága szintén a lehetőségek alatt marad.

Ebben a helyzetben a cselekvési területeknek háromféle szintje jelölhető ki.

Az egyik nyilván a kezdeményezések, események, programok számának további gyarapítása, hiszen a tehetségek fölismerésében, a velük való foglalkozásban, a kapcsolódó kisebb-nagyobb rendezvények és társadalmi események szervezésében, médiabeli tematizációjában nem lehet megállni addig, amíg térségi koncepció születik.

A másik tevékenységi szintet a tudástranszfer, a tudásmegosztás szervezése, működtetése jelentheti. Ahogyan sok más fejlesztéspolitikai területen, a tehetséggondozás terén is szükség van olyan szemléleti-módszertani előbbre lépésre, amely az eddigi gyakorlatok rendszere és rutinjai, illetve a tehetséggondozás új elvárásai és kreatív technikái között kapcsolatot teremt. Ezt a munkát természetesen tágabb körben kell végezni, nem csupán a tehetséggondozásban közvetlenül érintett szakemberek, szerveztek, intézmények körében, hiszen a szélesebb értelemben vett térségi társadalom megnyerése, a tehetségtudatos társadalom kialakítása feltétlenül szükséges a tehetséggondozás térségi sikeréhez.

S nem utolsó sorban természetesen szükség van a stratégia készítést megalapozó munkára, szakmai egyeztetésekre, helyzetértelmezésre, a más térségi fejlesztési ágazatokkal való szinergiák elgondolására és megtervezésére, a rendszerszerű további működés koncipiálásra.

Ebben a most szerveződő, többszereplős és többszintű térségi feladatsorban a **Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány** (PAHRU) fontos célkitűzésének tartja, hogy a tehetséggondozásban érintett székelyföldi intézményi és szakmai szereplők számára részletesen és a térségi igényekhez kapcsoltan mutassa be a Nemzeti Teheség Program célkitűzéseit, a megújúló tehetséggondozás szemléleti-módszertani elemeit. Ennek a feldatvállalásnak kétféle oka van:

Egyfelől nyilván a tehetséggondozásnak a fentiekben vázolt térségi helyzete. Megítélésünk szerint a térségi gyakorlat ma szűkebb körű és kevésbé intézményesített, mint ahogyan az a térségi igények és lehetőségek indokolják, ugyanakkor a tehetséggondozás társadalmi tematizációja és társadalmi támogatottsága szintén erősítésre vár.

Feladatvállalásunk másik oka/ösztönzője a Nemzeti Tehetség Program határon túli kiterjesztése. Ez a stratégiai jellegű hálózatépítési és támogatási kezdeményezés a tudás transzfer vonatkozásában új lehetőséget teremtett, amelyet a térségi szakmai szerpelőknek – köztük Alapítványunknak is- hasznosítaniuk kell. A **Nemzeti Tehetség Program** szakmai megalapozottsága és kidolgozottsága, innovatív és integratív jellege, eddigi sikeres gyakorlatainak tapasztalati anyaga nagyon jó lehetőséget kínál arra, hogy pozitív hatást gyakoroljon a jelenlegi székelyföldi tehetséggondozási gyakorlatra. A PAHRU szakmai feladatvállalása arra irányul, hogy ismeretterjesztő tevékenysége révén hozzájáruljon egy ilyen tartós és tartalmas tudástranszfer folyamat megalapozásához és működtetéséhez, a térségi tehetséggondozás újrapozicionálásához, ösztönözze további tehetségpontok létrejöttét, azok sikeres szakmai akkreditációját és hatékony működésük kialakulását.

Nagyon fontos hangsúlyozni azt, hogy a tehetséggondozás térségi megújítása nem csupán pedagógiai feladat, hanem fejlesztéspolitikai szempontból is kiemelt jelentősége van, alapvető szerepe lehet abban, hogy a térség versenyképessé váljon. A sikeres tehetséggondozás több szakterület összekapcsolását igényli, a székelyföldi térségben ma még sok kiaknázatlan lehetőség van a témában érintett intézményi és szakmai szereplők közti szinergia megtervezése, megteremtése tekintetében.

Ehhez többszintű, többféle módszerrel történő bemutatásra, ismerterjesztési folyamatra van szükség, amely az oktatási rendszer egységeire, a térségi szakmai közösségre és a munkaerőpiaci szereplők körére egyaránt kiterjed, s igénybe veszi a társadalmi nyilvánosság minél több térségi formális és informális csatornáját. Az elmúlt évek sokféle adaptációs kísérlete nem csupán felzárkózási kísérleteket és sikereket termelt ebben a térségben, hanem több területen bizalmatlanságot is. A tehetséggondozás mai narratívája és tartalma általában vonzó jellegű, de a tehetségondozási folyamat korszerű változatának térségi beillesztése és támogató jellegű elfogadása érdekében az ehhez az innovációs folyamathoz tartozó bizalomépítésre külön figyelni érdemes.

2. A vidéki térség szempontjairól

A felzárkóztatási programok igen gyakori jellemzője az, hogy nem teremt közvetlen kapcsolatot a fejlettebb térségekben kidolgozott, ott sikeresnek mutatkozó gyakorlatok és a befogadó közeg igényei és lehetőségei között. Különösen így van, ha a felzárkóztatást a fejlettebb térség szakemberei végzik, akik ugyancsak meg vannak győződve a saját környezetükben kialakított eljárások hasznosságáról és hatékonyságáról, s sok esetben számukra föl sem merül az adaptáció, az igazítás igénye, csak a transzfer, az átvétel, a másik környezetbe való minél gyorsabb belehelyezés.

Az ilyen helyzet kialakulása a tehetséggondozás esetében kisebb mértékben áll fenn elsősorban azért, mert a tehetséggondozásnak sok térségi szerepelője is van, akiket a tudástranszfer folyamat során nem lehet és nem is érdemes megkerülni. Ugyanakkor éppen a térségi szakemberek esetében merülhet fel az a kérdés, hogy ők maguk vajon ütköztetik-e, összemérik-e a kívülről a térségbe hozott szakmai tudást a térség fogadókészségével, változási képességével, vagy csupán gépiesen próbálják gyakorlatba ültetni a jónak tartott új megoldásokat?

Ahhoz, hogy az események és programok számának gyarapítása mellett valóban elindulhassanak önfenntartó, egymáshoz kapcsolódó térségi tehetséggondozási folyamatok, s ugyanakkor arra is figyelhessünk, hogy ezek ne legyenek a máshol sikeres és vonzó példák mechanikus utánzatai, két alapozó szakmai lépést meg kell tennünk. Az egyik: a tehetséggondozással kapcsolatos térségi szemlélet fokozatos megújítása, a másik pedig a térségi tehetséggondozást befolyásoló térségi kontextus számbavétele. Mindkét lépés megtétele hosszabb munkát igényel, ebben a keretben csupán vázlatosan jelezzük a fontosabb összetevőket.

Szemléleti váltás

Napjainkban a térségi gondolkodásmódban és gyakorlatban a tehetséggondozással kapcsolatban kétféle evidencia kap központi szerepet. Az egyik az a meggyőződés, hogy a tehetség csak nagyon kevesek sajátja, még pontosabban: nagyon kevesek kiváltsága. Ebből a nagyon különleges státusból származik a második hallgatólagos meggyőződés: a tehetséges személy segítését csak arra hivatott szakemberek végezhetik.

Természetesen mindkét meggyőződésben nagyon jelentős mértékű igazság van, azonban látnunk kell azt, hogy ez a leszűkítő értelmezés (a különlegesség tételezése) el is távolítja a társadalmi gyakorlattól a tehetséggondozást, valamiféle sajátos és különleges tevékenységgé emeli, amellyel a szélesebb értelemben vett társadalomnak nem is kell foglakoznia, mert nem az ő kompetenciája, következésképpen nem is az ő feladata vagy felelőssége.

A fentiektől lényeges mértékben eltérő módon a tehetséggondozás mai szemlélete azt hangsúlyozza, hogy minden ember tehetséges lehet valamiben! Már pedig ha ebből indulunk ki, akkor lényeges mértékben megváltozik a tehetség és az adott társadalom, közösség viszonya. A „minden ember lehet tehetséges" tézis megváltoztatja a társadalom szerepét, passzívból aktív szerepbe hozza, s megjelenik a tehetséggondozás iránti társadalmi felelősség problémaköre is. Új, szokatlan fogalmakkal kell megbarátkoznunk, amelyek már a társadalom egészét integrálják a tehetséggondozás komplex, sokszereplős folyamatába.

„Tehetségtudatos társadalom", „tehetségbarát társadalom" – ilyenek és hasonlók az új, szokatlan fogalmak, amelyeket első olvasásra érteni vélünk, de amelyek értelmezése, magyarázata még nehéz feladat elé állít bennünket. Az új fogalmak mögött valóban szemléletváltás áll, s ez nemcsak a szakmai vagy közéleti diskurzus megváltozását vonja maga után, hanem korábbi tudásunk, meggyőződésünk, gyakorlatunk felülvizsgálatára is ösztönöz. A lehetőségek, a következmények és a konkrét tennivalók síkján is mérlegelnünk kell a következőket:

- A tehetséggondozás sokakat érint, ezért az ezzel a témakörrel való foglakozás már nem csupán a szakemberek ügye, hanem mindenkié. Azért van így, mert a tehetséges fiatalokkal való foglakozás nem merülhet ki csupán szakmai-nevelési feladatokban. Foglalkozni kell a támogató, felhasználói környezet kiépítésével, a tehetséggondozás társadalmi tematizációjával, a tehetséges személyeknek és eredményieknek a társadalmi integrálásával és hasonlókkal.
- A tehetséggondozás terepe ma már nem csupán az iskola, s szakmai szereplője nem csupán a konkrét segítségre fölkért tapasztalt szakember. A tehetségtudatos társadalom szereplői köre ennél jóval nagyobb, s a kapcsolódó aktivitások skálája is jóval szélesebb.

- A tehetség igen nagy társadalmi érték, amelybe beruházni kell. A tehetség nem csupán a viszonylag kisszámú egyén személyes tulajdona, hanem egyben társadalmi érték, jelentős térségi versenyképességi erőforrás, a közösségi identitásépítés, identitás megerősítés egyik legfontosabb és leghasznosabb hordozója.
- Minél többeket érint a tehetséggondozás, annál inkább versenyképes lehet az adott közösség, társadalom. Ezért a tehetségkutatásra időt kell szánni, azt a társadalmi cselekvési prioritások körébe besorolni, s nem utolsó sorban szakmai tudást, anyagi forrást mozgósítni annak érdekében, hogy minél több gyerek, fiatal a tehetséggondozási folyamat részesévé váljon.

Ahhoz nyilván még sok szervezési és szakmai munkát kell még elvégezni, hogy ebben a térségben a tehetséggondozást a meggyőződések és a cselekvések szintjén is közösségi jellegűvé tegyük.

Gyakorlati, fejlesztéspolitikai kérdések

A tehetségtudatos és tehetségbarát társadalom kialakítása nem csupán szándék és célkitűzés kérdése. Ezt a folyamatot – amely egyelőre nincsen megtervezve, koncipiálva – bele kell helyeznünk abba a térségi kontextusba, amely majd a működő folyamat hétköznapjait ténylegesen meghatározza. Most, a tervezés és koncipiálás fázisában kell föltennünk azokat a kérdéseket, amelyek mentén a tehetséggondozási gyakorlat térséghez való illeszkedése elgondolható lesz.

Lássuk a legfontosabbakat:

- Hol is tart tulajdonképpen ma a tehetséggondozás terén a székelyföldi térség?
- Melyek azok az endogén adottságként megjelölhető erős pontok, a gyengeségek, még ki nem használt, de kézenfekvő lehetőségek amelyek, a saját erőforrásból kivitelezhető cselekvési programokat meg fogják határozni?
- Melyek a hasznosítható (követhető vagy továbbgondolható) korábbi tapasztalatok? És ezeket alapul véve milyen új, eddig a térségben nem

ismert eljárásokat, támogatási-menedzselési módszereket, társadalmasítási technikákat kell meghonosítani?

- Miként alakíthatók ki fenntartható, tartalmas térségi szervezeti keretek (stratégia, programcsomag, projekt, intézmény, intézményesült esemény) a tehetséggondozás számára?
- Át tudunk-e térni a leszűkített, csak kevesekre kiterjedő tehetség-értelmezésről a szélesebb, a mindenkit befogó értelmezésre? Ha úgy véljük, hogy igen, akkor melyek a konkrét lépések és kik tudják ezeket fölvállalni?
- Kialakítható-e térségi léptékben a tehetségtudatosság? Melyek a nyitott, szemléletváltásra inkább hajlamos társadalmi csoportok, akiket ebben az ügyben meg lehet szólítani, helyzetbe lehet hozni?
- Megjeleníthető-e a térségi nyilvánosságban rendszeresen a tehetséggondozással való foglalatosság? Melyek ennek a leghatékonyabb formái (nyomtatott és elektronikus média, az Internet alternatív nyilvánossága, Kommunikáció-PR akciók és mások)?
- Tovább lehet-e lépni az alkalmi, szponzori támogatások gyakorlatától a tehetségbarát társadalom értékrendjének és mindennapi gyakorlatának kialakítása felé? Melyek azok a területek a tehetséggondozás terén, ahol a társadalmi támogatások intézményesítésére valós igény és valós társadalmi támogatottság van?
- Kialakítható-e már középtávon térségi tehetséggondozási stratégia? Melyek ennek a reális kivitelezhető térségi léptékei?

A fentebb felsorolt kérdésekre egy jól átgondolt, megszervezett és gyakorlati programokban testet öltő komplex tudástranszfer folyamat adhat hasznosítható válaszokat. De sok és sokféle szakmai feladatot kell elvégezni a továbbiakban, hiszen a tehetséggondozás nem csupán jól szervezett eseményekből, rendezvényekből, versenyekből áll, hanem felkészült és elkötelezett szakemberek mindennapi, következetes munkáján és együttműködésén, s nem utolsó sorban mindennek valamiféle rendszerbe foglalásán alapul. Ezen a téren miden bizonnyal fontos lesz a **Nemzeti Tehetség Program** támogatási kínálatának pályázati úton való igénybevétele. Ez a támogatási keret fenn tudja tartani a térségbe irányuló tudástranszfer folyamatnak a kereteit. Ebben a keretben szakmai támogatások,

információk, együttműködési modellek, sikeres gyakorlatok, elméleti és módszertani tudástárak, szakmai rendezvények, képzési és továbbképzési programok, társadalmi tematizációs eljárások széles skálája áll a tehetséggondozás gyakorlati feladatival foglakozó és a folyamat rendszerszintű tervezésében dolgozó térségi szakemberek rendelkezése.

A Nemzeti Tehetség Program – elvek, kapcsolódási lehetőségek

A tehetséggondozás egyike azoknak az összetett és dinamikus társadalmi folyamatoknak, amelyben az átfogó intézményi szervezettség és az alulról induló kreatív kezdeményezés, a támogató/irányító szerep és a partnerszintű együttműködés, a stratégia tervezés és az egyedi kísérletezés, a csöndes apró munka és a látványos prezentáció nem csupán megfér egymás mellett, hanem feltételezi, erősíti is egymást. A **Nemzeti Tehetség Program** a hivatalos indítás óta eltelt időintervallumban olyan elvek és cselekvési programok mentén szerveződik, amelyek tulajdonképpen egy ilyen – átfogó társadalmi mozgalomként is definiálható – folyamatot menedzselnek és támogatnak.

A 1373/2011. (XI.) számú Kormányhatározat, amely a Nemzeti Tehetség Program kétéves cselekvési programja, kimondja a magyarországi és a határon túli magyar tehetségfejlesztő közösségek nemzeti együttműködésének segítését[1]. Ez a Határozat – és ez nagyon fontos, ha a térségi szemszögből értelmezzük – alapvetően az együttműködés támogatására vonatkozik, ami elsősorban azt jelenti, hogy megnyílt a lehetőség a Nemzeti Tehetség Program rendszerébe való szervezeti-szakmai integrálódásra. Ennek egyik kulcsfontosságú eleme a tehetségpontok és tehetségtanácsok oly módon való létrehozása és működtetése, amelyek a már kialakított nagyobb rendszerbe való szervezeti integrációt lehetővé teszik.

Valamivel kevesebb figyelmet kapott azonban a másik kulcsfontosságú mozzanat, a szemléleti-tartalmi integráció lehetősége, illetve ennek feltételei és kívánatos folyamatai. Ez utóbbi ugyanis azt feltételezi, hogy a tehetséggondozási folyamat határon túli szereplői - köztük az általunk elemzett térség szakmai szereplői is - igyekeznek azon (1.) elvek, (2.) célkitűzések, (3.) elméleti és módszertani szakmai kiindulópontok mentén megtervezni és megszervezni saját tevékenységüket, amelyek a Nemzeti Tehetség Programot meghatározzák. Természetesen töreked-

[1] 1373/2011.(XI.8.)Korm.határozat
http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK11130.pdf

ve arra, hogy sajátos körülményeiket is figyelembe vegyék, a Nemzeti Tehetség Program által definiált és követett elveket, célokat és szakmai tudásokat a saját társadalmi és szakmai kontextussal lehetőség szerint összehangolják.

Nem első eset, és az EU integráció folyamat több példát szolgáltatott erre, hogy egy Székelyföldhöz hasonló vidéki térség egy számára fölkínált modernizációs paradigmát – jelen esetben egy komplex és újszerű tehetséggondozási programot – fontosnak és követendőnek tart, illetve elindul az ahhoz való kapcsolódás folyamata, azonban a formális szervezeti kapcsolódás fázisát követően a tartalmi felzárkózás nehézségeket okoz.

Mindez első lépésben azt jelenti, hogy alaposabban meg kell ismerkednünk a Nemzeti Tehetség Program elveivel, célkitűzéseivel, működési módjával, hiszen ilyen ismeretek hiányában a tudástranszfer csatornái nem fognak hatékonyan működni, s nehézkesek lesznek vagy formálisak maradnak a rendszerhez tartozó szakmai és intézményi szereplőkkel való együttműködések is.

1. A tehetséggondozás általános alapelveiről

Melyek a legfontosabb elvek, amelyek mentén egy korszerű, a mai társadalmi igényeknek és a gyorsan változó kihívásoknak egyaránt megfelelni kívánó, széleskörű társadalmi bázison nyugvó tehetséggondozási program megszerveződik és működik? A Nemzeti Tehetség Programban megfogalmazott elvekkel való megismerkedés feltételezi azt az elemző, értelmező munkát is, amellyel ezeket az elveket a saját térségi környezetünkkel kapcsolatba tudjuk hozni, ezen elvek szélesebb körű térségi elfogadtatását és a térségi tehetséggondozási folyamatban való hasznosulását meg tudjuk szervezni.

Az alábbiakban néhány kiemelt elv kapcsán − rövid interpretációk, javaslatok formájában − jelezzük azt az értelmező, adaptációs folyamatot, amelynek elvégzése az elvek, célok, szemléletek és módszerek terén aligha kerülhető meg, s amelynek lebonyolítása nem csupán a Nemzeti Tehetség Programhoz való tartalmi integráció esélyeit növeli meg, hanem – a későbbiek folyamán – a saját térségi tehetséggondozási folyamat stratégiai jellegű definiálását is. Ez a bemutatás nyilván csak jelzésszerű, hiszen ez a munka többszereplős, időigényesebb, adott esetben akár szakmai vitát is igénylő feladat.

Ezt követően a Nemzeti Tehetség Program alapdokumentumából idézzük – rövidítve – az elveket, és természetesen ajánljuk a térségi szakmai szereplők számára a teljes dokumentum szakmai feldolgozását.

*

A Tehetséggondozás értelemszerűen időigényes folyamat, elegendő, ha a személyi adottságok kibontakozásának folyamatára gondolunk. De csak hosszabb távon célszerű megtervezni azoknak a kisebb-nagyobb szervezeti kereteknek, programmoknak a kialakítását és fenntartását, amelyek egy-egy csoport, település vagy térség számára a tehetségkeresés és tehetséggondozás közösségi kereteit biztosítják. Nem utolsó sorban arra is hivatkoznunk kell, hogy maga a tehetséggondozás – amennyiben nem csupán az egyénre szabott foglalkozást értjük e kifejezés alatt – egyfajta innovációs, kreatív folyamat, amelynek megalapozása, eredményes működtetése jóval túlmutat a pillanatnyi akciók és rendezvények szervezésén. A fentiek alapján hivatkozhatunk arra, hogy a tehetséggondozást **a hosszú távú szemlélet** jellemzi a tervezés, a mindennapi működtetés és értékelés síkján egyaránt. Ennek az elvnek az érvényesítése a térségi tehetséggondozási folyamat tervezésében különösen fontos lehet, hiszen a térségi versenyképesség kialakítása – amelynek a tehetséggondozás fontos komponense lehet – minden bizonnyal időigényes folyamat lesz.

*

Nem igényel különösebb bizonyítást, hogy a tehetséggondozás értékekre hívja fel a figyelmet, értéket termel, és az ehhez a folyamathoz kapcsolódó társadalmi tematizációk is alapvetően arra irányulnak, hogy az adott település, térség, kisebb vagy nagyobb közösség értékeit helyezzék a társadalmi nyilvánosság fókuszába. Az **értékközpontúság** olyan elv, amely a tehetséggondozási folyamatot belülről, és a rá irányuló reflexiók szintjén egyaránt meghatározza. Ennek az elvnek a figyelembe vétele térségi léptékben nem csupán a tehetséggondozás tartalmi elemeit befolyásolja, hanem szorosan kapcsolódhat a lokális, kistérségi, térségi identitásépítési folyamatokhoz.

*

Ha a tehetséggondozási folyamat tervezőiként vagy szervezőiként abból indulunk ki, hogy minden ember lehet tehetséges valamiben, akkor értelemszerűen jutunk

arra a megállapításra, hogy a sokféleség a folyamat minden elemében megnyilvánulhat. Megmutatkozik a szereplők mivoltában (mindannyian mások vagyunk), a tartalomban (nagyon sokféle tehetség van), a képzési módszerekben (az eltérő tartalmak más és más módszerrel támogathatók), a megjelenítési módozatokban (sokféle formában lehet fölhívni a figyelmet a tehetségre, a tehetséggondozási munka eredményeire). A **sokszínűség elve** nem csupán a folyamat lényege, hanem – a társadalmi elfogadtatás szempontjából – éppen az egyik nagy erőssége is.

*

A tehetséggondozás mai újszerű, változó szemlélete (mindenki lehet tehetséges valamiben) azt is jelenti, hogy az ehhez a folyamathoz kapcsolódó műhelyek, programok, intézmények, események, akciók nem csupán a képzés helyeiként, nem csupán az eredmények megmutatásának módozataiként kell működjenek, hanem – minél több ember számára – az esélyteremtés kereteiként is. Az **esélyteremtés elvének** érvényesítése értelemszerűen megváltoztatja a tehetséggondozás korábbi módszertanát, hiszen most már nem csupán a kiemelten tehetségesnek tartott személyek kiemelt támogatási programjairól van szó, hanem a kialakított keretek oly módon való működtetéséről, amely sokak számára kínálja az esélyt az egyéni adottságok kibontakoztatására. Ez az elv lényeges mértékben kiszélesíti a tehetséggondozási folyamatok szervezési és tevékenységi körét. Térségi léptékben ennek az elvnek a figyelembevétele az endogén kapacitásokra irányuló fokozott figyelemmel kapcsolódhat össze, valamint annak a társadalmi beállítódásnak a megváltozását szorgalmazhatja, amely a kezdeményezéseket még napjainkban sok esetben nem a belső adottságokhoz kapcsolja, hanem külső támogatásoktól, kezdeményezésektől, engedélyezéstől teszi függővé.

*

A tehetséggondozási folyamatban nem egy esetben okoznak kritikus helyzetet az életkori váltások, az iskolai fokozatok közti átmenet, a családi életvitelben bekövetkező különféle változások, mint például a más helységbe költözés és hasonlók. **A folyamatosság és az átjárhatóság elve** az ilyen helyzetekre való felkészülésre, illetve a kialakult helyzetek kezelésére hívja fel a figyelmet. Többek között azzal a további pontosítással, hogy átjárhatóság kérdése az egyes szakmai területek vagy tehetséggondozási formák, módszerek között is fölmerül. Térségi optikából nézve ennek az elvnek a fontossága arra hívja fel a figyelmet, hogy

lehetőség minél rövidebb idő alatt ki kell alakítani térségi, szakterületi vagy egyéb dimenziók mentén a tehetséggondozás valamiféle rendszerét, amelyen belül a folyamatosságra és az átjárhatóságra való figyelés egyáltalán lehetségessé válhat.

*

A **kiválasztás-kiválasztódás és önfejlesztés elve** – az előbbiekben tárgyalt elvhez hasonlóan – rendszerjellegűen működő tehetséggondozási folyamatot feltételez. Arra utal, hogy a kiválasztás kezdeti eseménye nem határozza meg egyszer s mindenkorra a tehetséggondozást, nem ad olyan biztos kiindulópontokat, amelyekből az elérendő cél, vagy minden későbbi feladat levezethető lenne. A tehetséggondozás változó és adaptív folyamat, a megtett fejlődési útvonal, s nem utolsósorban maga a személyiség is lényeges szerepet játszhat a tehetséggondozási folyamat alakulásába, menet közbeni irányváltásaiban. S így van ez a csoportos, vagy közösségi irányultságú programok esetében is. Térségi léptékben ennek az elvnek az alkalmazása egyelőre még többféle akadályba ütközik. A tehetségről és a tehetséggondozásról kialakult korábbi tudások és gyakorlatok alapján a térségi szakmai szereplők többsége még sokkal inkább az egyenes vonalú, a szakember és a módszer által diktált út következetes bejárását tartja alkalmazhatónak.

*

A tehetséggondozás célcsoportjainak, tartalmának, módszertanának kibővülése maga után vonja a rugalmasság követelményének megjelenését is. **A hatékonyság, fokozatosság elve** ehhez a megváltozott helyzethez rendel értelmezési, kezelési szempontokat. A programok hatékonysága vagy fokozatossága a folyamat alakulásától, eredményességétől függően lefele vagy felfele változtatható, s ez adott esetben akár az elindított program, tevékenység, esemény menetközbeli átstrukturálódásához is vezethet. Térségi léptékben ennek az elvnek az érvényesítésével – bár első olvasásra evidenciának tűnhet sokak számára - egyelőre csak modelljellegű, erre a célra létrehozott programok keretében lehet kísérletet tenni.

*

Nem csupán az ágazat szereplői körében, hanem jóval szélesebb körben is egyetértés van abban, hogy a tehetség értéket jelent, és ehhez, illetve támogatási formáihoz felelősséggel kell viszonyulni. A **felelősség és társadalmi felelősség-**

vállalás elve egyaránt vonatkozik a tehetséges egyén, csoport kiemelten fontosnak tartott adottságára, az azt hordozó személyre vagy csoportra, a képzési/ támogatási folyamatra és annak szereplőire, az értékek társadalmi megjelenítésére. Ez az elv az általunk elemzett térségben csak korlátozott mértékben érvényesül, a felelősség fölismerése és érvényesítése többnyire a családi és a releváns oktatói körön belül marad.

*

A tehetséggondozási folyamat tervezőinek és szervezőinek számolniuk kell azzal, hogy a tehetséggondozás terén dolgozó szakemberek sok esetben olyan többlet erőfeszítésre, sajátos hozzáállásra is vállalkoznak, amely kívülről nem mindig látszik. **A tehetségsegítők megbecsülésének elve** olyan szempont a tehetséggondozás gyakorlatában, amelynek következetes érvényesítése többszörösen visszahat az eredményességre, a folyamat hatékonyságára. Térségi szempontból azt mondhatjuk, hogy ez az elv a társadalmi elismertség szintjén a formális oktatáshoz kapcsoltan működik, elsősorban az oktatásban érintett szülők körében. Ennek az elvnek azonban formalizált alkalmazási rendszere egyelőre csak az általában vett oktatási gyakorlat terén van, a tehetséggondozásban dolgozó szakemberek kevés kivételtől eltekintve ugyanúgy „láthatatlanok", mint a tanulók jó része. Ennek az elvnek a gyakorlati érvényesítése szükséges ahhoz, hogy a „jó gyakorlatok" modellt térségi léptékben is működtetni lehessen, s minden bizonnyal a tehetséggondozási folyamat egészére nézve is pozitív hatással lenne.

*

A fenntarthatóság és társadalmi támogatottság elve szorosan összefügg mindazokkal a törekvésekkel és programokkal, amelyek a tehetségtudatos és tehetségbarát társadalom kialakítását célozzák. Térségi léptékben még nagyon elején van ez a folyamat, hiszen mindenekelőtt azt a feladatot kell megoldani, hogy a „minden ember lehet tehetséges valamiben" típusú szemléletet, illetve az ebből fakadó gyakorlatot ismerjék meg a térségi szereplők.

*

A fentiekben bemutatott alapvető tehetséggondozási elvek, illetve azokhoz kapcsolható térségi vonatkozású interpretációk jól jelzik azt, hogy a tehetséggondozási folyamat – amennyiben jól szervezik és menedzselik – a térségi társa-

dalom vagy a kisebb közösségek egész sor egyéb jellemzőjével, folyamatával is összefügg, s a folyamat pozitív hatása nem korlátozódik csupán a szűk értelemben vett személyi vagy csoportos tehetségsegítésre. Ez egy további fontos érv arra vonatkozóan, hogy a Nemzeti Tehetség Programhoz való szakmai és hálózati kapcsolódást, ennek keretében pedig a térségi tehetséggondozási folyamat stratégiai tervezését előtérbe helyezzük.

2. Támogatási területek, témák

A Nemzeti Tehetség Programban javasolt támogatási területek között egyaránt vannak olyanok, amelyek modellje korábbról is ismert és jelentős eredményeket mutatott fel, illetve amelyek új kezdeményezéseket karolnak fel. Ez a kettős szempont térségünk szempontjából is fontos, az alábbi jelzésszerű felsorolás egyben ötletkínálatnak is tekinthető az eddigi térségi gyakorlat megerősítése és az új kezdeményezések ösztönzése szempontjából, egyben jelzi az egyes szakmai műhelyek közti együttműködés és közös tervezés lehetőségeit. A Programban javasolt fejlesztési területekhez térségi szempontú értelmezéseket kapcsoltunk, amelyek további szakmai elemzések kiindulópontját jelenthetik.

- A tehetséggondozó programok működésére vonatkozóan új javaslatnak tekinthető a minőségbiztosítási szempont bevezetése. Az értékelési és önértékelési gyakorlat egyaránt szolgálja a támogatáspolitikát, a tehetséggondozási folyamat színvonalának emelését, s nem utolsó sorban az egész folyamat jobb szakmai megalapozását.
- Fontos továbblépési lehetőséget jelent az, ha az iskolákban – a képzési ciklusoknak megfelelően – saját intézményi léptékű tehetséggondozási programok fogalmazódnak meg. Ez a modell lehetőséget kínálhat arra, hogy a jelenlegi esemény- és akcióközpontú gyakorlat fokozatosan folyamat jellegűvé váljon.
- Fontos támogatási területet jelent a tehetséggondozási műhelyek létrehozása. Ezek a vizsgált térségben is sok helyen, sokféle formában működnek jelentős volumenű tehetséggondozási tartalommal, az esetek többségében azonban nem a tehetséggondozás következetes szemléleti-módszertani szempontjai szerint. Ezért az új műhelyek létrehozása mellett

fontos feladat a már működőknek a tehetséggondozási folyamatba való beilleszkedése.

- A műszaki és természettudományos kompetenciák támogatásának előtérbe helyezése szintén a hosszabb távú tervezés hangsúlyos része. Térségünkben ma még az ilyen jellegű tehetséggondozás skálája – a matematika, biológia szakterületek dominanciája mellett – viszonylag szűk körű, ugyanakkor a gyakorlati tartalmak kevesebb szerepet kapnak. Ezen a téren a felsőfokú képzési helyekkel való közvetlen együttműködés jelentett kiutat, mivel ezeknek az intézményeknek a jóval fejlettebb laborkapacitása támogatást adhat az alap- és középfokú képzés tehetségműhelyei számára.
- A pályakezdést támogató tehetséggondozási munka új támogatási területet jelent, ezen a téren a vizsgált térségben gyakorlatilag az alapoktól kell elindulni.
- Új lehetőségnek tekinthető az is, hogy a tehetséges fiatalokkal való foglalkozás egyéni fejlesztési tervek formájában kerüljön kidolgozásra. Az ilyen jellegű munka a térségben kevésbé formalizált módon történik, többnyire csak a szakmai eredményére kínál rálátást, de a folyamatra magára nem. Az egyéni fejlesztési terv nem csupán a támogatás lehetőségét növeli meg, hanem a sikeres gyakorlatok mozgósító erejét is fokozhatja.
- A kutatóhelyek és az iskolák közti kapcsolatok erősítése évközi és nyári együttműködési formák révén – túllépve az alkalmi látogatási, prezentációs programokon – az intézményi szintek közti szinergia lehetőségek kihasználását jelenti. A térségben számításba jövő kutatóhely kevés van, ezért az ilyen lehetőségek kihasználására teljesen újszerű megoldásokat kell keresni és kidolgozni. Jellemző példa lehet a felsőoktatási vagy akadémiai szintű térségbe kihelyezett olyan jellegű prezentációja, amely az iskolások számára az interaktív, cselekvő részvétel lehetőségét kínálja.
- A mentori hálózat kiépítése fontos fejlesztési terület a Program számára. Térségi szempontból nézve ez jelentős koncipiálási feladatot is jelent, mert – más megnevezés alatt – gyakorlatilag csak a tutori modell ismert (formális vagy informális oktató-tanuló viszonylatban).

- Az életszakasz-, élethelyzet váltásokon átívelő tervezés meghonosítása arra irányul, hogy változások esetén ne szakadjon meg a tehetséggondozási folyamat. Ez a gyakorlat már elmozdulást jelentene olyan életpálya követő rendszer kialakítására, amely ebben a térségben még a felsőfokú képzés terén is tervként jelent meg.
- Az országos vagy kisebb hatósugarú versenyek szervezése, az azokon való részétel támogatása korábban is bevált, ma is működő, széles körben ismert gyakorlat. Ez a forma (tanulmányi verseny, sportverseny) ebben a térségben a tehetséggondozás legismertebb formája az egyéni oktatási forma mellett, amelyhez a családok, illetve a gazdasági szereplők egy része is pozitívan viszonyul.
- A művészeti oktatással foglalkozó intézmények támogatása szintén a tehetséggondozás ismert területe. A térségben ennek alapfokú és középfokú intézményei működnek az oktatási rendszer részeként. Sajátos, a tehetséggondozás szempontjából eddig kellően nem értékelt nem menedzselt intézménye a megyei hatósugarú Művészeti Népiskola, amely évente – több tucat oktató alkalmazásával és több száz hallgató bevonásával − nagyon széles spektrumban folytat ilyen jellegű tevékenységet, a résztvevők pedig minden korosztályt képviselnek. Ennek az intézménynek a tehetséggondozási folyamatban való szervezői/menedzseri és tényleges tehetséggondozási szerepvállalása még koncipiálásra vár.
- A máshol tapasztalható sikeres gyakorlatok megismerése és adaptálása szintén támogatási terület. Ez a térség számára rendkívül fontos, hiszen a jelenlegi gyakorlatban a programok skálája – tartalmi és formai szempontból egyaránt – nem nevezhető széleskörűnek. De ide tartozik a sikeres gyakorlatokra vonatkozó tudás térségen belüli újraosztása is, amely lehetőséget kínál arra, hogy a mai, alapvetően pontszerű gyakorlat fokozatosan rendszerjellegűvé váljon.
- A felsőfokú képzéshez kapcsolható tehetséggondozás ismert és fontos fejlesztési terület (OTDK, TDK, szakkollégiumok, tehetséggondozó táborok, együttműködési programok kutatóhelyekkel és mások). Ennek térségi vonatkozásaival a PAHRU keretében ebben a témakörben folytatott másik kiadványban foglalkoztunk részletesebben (Biró A. Z. – Magyar F. szerk. A

kísérletektől a stratégiáig. Felsőfokú képzés, tehetséggondozás a székelyföldi térségben. Státus Kiadó, 2013).

A Nemzeti Tehetség Program további fontos, átfogó és többféle tevékenységformát tartalmazó támogatási területként jelöli meg a következőket:

- Azoknak a programoknak az előtérbe helyezését, amelyek az egyenlő hozzáférést biztosítják a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok és személyek számára, illetve a tehetséggondozáshoz kapcsolható társadalmi mobilitást ösztönzik.
- A tehetséges fiatalok közösségbe való szervezésének támogatása, kapcsolathálók kialakítása, szolgáltatások megszervezése
- A tehetséggondozás terén dolgozó szakemberek és intézmények társadalmi ismertségének és elismertségének támogatása
- A tehetségtudatos és tehetségbarát társadalmi környezet kialakítását közvetlenül és közvetett módon elősegítő programok, kezdeményezések támogatása (ismeretterjesztés, szervezeti formák létrehozása)

A fentiekben bemutatott koncepcióban kiemelt és hangsúlyos szerepet kap a magyarországi és határon túli tehetségfejlesztő közösségek, műhelyek, intézmények, szakemberek együttműködésének támogatása, külön hangsúllyal a felsőfokú képzésre. Ez a program magába foglal szakmai hálózatszervezést, együttműködési módozatokat, szakemberképzést, a tudástranszfer és a közös munka tartalmi és formai szempontból sokféle formáját. Mindez tulajdonképpen a magyarországi gazdag és sokszínű tehetséggondozási folyamathoz való integrálódás olyan modelljét kínálja, amely egy vidéki térség – jelen esetben a székelyföldi térség − számára egyszerre jelenti a korszerű és versenyképes tehetséggondozáshoz való szakmai-szervezeti felzárkózás esélyét és kötelezettségét. Esélyt abban az értelemben, hogy az ebbe a rendszerbe való integrálódás – a rendszerben működő tudástranszfer folyamatok révén − lehetőséget kínál a saját térségi tehetséggondozási folyamat megtervezésére és működtetésére. Kötelezettséget abban az értelemben, hogy egy ilyen térségi léptékű folyamat hiányában a térség humán erőforrás értékeinek fejlesztéspolitikai hasznosítása, illetve a tehetséges fiatalok térségi integrációja nem nagyon képzelhető el.

3. A Nemzeti Tehetség Program általános alapelvei (dokumentumrészlet)[2]

2.1. Hosszú távú szemlélet

A tradicionálisan vett tehetségsegítés általában a kora gyermekkortól a munkába állás és a tehetség hasznosulásának kezdeti fázisai idejéig (~35 éves korig) tart. Ebből következően a tehetségsegítés – még szűken értelmezett felfogásban is – egy egész emberöltőt felölelő feladat. A tehetségek segítése sorsfordító események sorozata, és ebből fakadóan a tehetségeket segítők számára is óriási felelősséggel járó feladat. Nem lehet, nem szabad egy, a tehetségsegítő programba bekerült hatéves gyermeket egy vagy több választási ciklus után, 10 vagy 14 éves korában magára hagyni azzal, hogy: „Itt a program véget ért, innen kezdve boldogulj magad". Így a Nemzeti Tehetség Program 20 éves időtávban gondolkodik, és a 4. pontban részletezett stratégiai és átfogó célkitűzéseit ilyen időskálán fogalmazza meg. (...)

2.2. Az értékőrzés elve

A nevelési-oktatási intézmények, továbbá az állami, önkormányzati, egyházi és civil tehetségsegítő programok számos olyan kiváló hagyományt teremtettek, amelyek megőrzése rendkívül fontos társadalmi feladat. A sikeres tehetségsegítés egy tehetséges fiatal életében évtizedes távlatokat ölel át. A sikeres programokban megőrzött hagyományok elsorvadásának megengedése, vagy meggondolatlan átrendezése kibontakozóban lévő életpályák sokaságának fejlődését törheti meg.

2.3. A sokszínűség elve

A tehetségsegítésnek sehol sem született egyedüli, kizárólagos programja. A tehetség - a 2.1. pontban bemutatottak alapján is - rendkívül sokrétű, így fejlesztése változatos programokat igényel. További sokszínűség adódik a tehetséges fiatal életkorából, kulturális, társadalmi hátteréből, tehetségének, elkötelezettségének, motivációjának mértékéből. A tehetségsegítő programok sokszínűsége tehát nemcsak a programrendszernek a változó körülmények közötti túlélése szempontjából érték, hanem e nélkül a tehetséges fiatalok fogadása és fejlődési szakaszaiknak megfelelő változatos segítése el sem képzelhető. (...)

---

[2] Forrás: 126/2008.(XII.4.) OGY határozat
http://www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/ntp/126_2008_ogy_hat_100125.pdf

2.4. Az esélyteremtés elve

A tehetségsegítő programokhoz való hozzáférés esélyeinek egyenlőségét, a programokba való bekerülés kritériumainak nyilvánosságát, a bekerülés folyamatának ellenőrizhetőségét biztosítani kell. Kiemelten fontos a programok elérhetőségében a területi egyenlőség megteremtése. Különös figyelmet kell fordítani a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűek, a roma tanulók, a fogyatékossággal élő és a hátrányos helyzetű kistérségekben élő tehetséges fiatalok bevonására a tehetségsegítő programokba.

2.5. A folyamatosság és átjárhatóság elve

A tehetségsegítés az életpálya jelentős részére kiterjedő hosszú folyamat. Eközben a tehetséges fiatal igényei (tehetsége kibontakozásával, életkorának növekedésével és életkörülményeinek más változásaival párhuzamosan) folyamatosan változnak, amelyek egy idő után sok esetben más jellegű tehetségsegítő programban való részvételét teszik indokolttá. Igen sok fiatal sok speciális tehetséget őriz magában egymással párhuzamosan. Annak az eldöntése, hogy mely tehetségfajta érdemes a leginkább a fejlesztésre, sokszor több programban való és optimálisan egymás utáni részvételt is feltételez. (...)

2.6. A kiválasztás-kiválasztódás és önfejlesztés elve

A tehetséges fiatalokra, különösen kora-gyermekkorban, a környezetük figyel fel, és tehetségük kibontakozásához többlet-lehetőségeket biztosít. Ugyanakkor az életkor előrehaladásával mind fontosabbá válik a tehetséges fiatal elkötelezettsége, motivációja a saját tehetségének kibontakoztatásában. A felnőttkorhoz közeledvén a tehetségsegítés egyre inkább a tehetségsegítő és a tehetséges fiatal szövetségévé válik, amelyben a tehetségsegítő annak arányában nyitja meg az új és új lehetőségeket, amennyire azt a tehetséges fiatal fejlődése igényli. Így a kezdeti kiválasztást egyre inkább a tehetséges fiatal által kivívott eredményekből következő kiválasztódás váltja fel.

2.7. A hatékonyság, fokozatosság elve

A tehetség különböző mértéke különböző tartalmú és intenzitású fejlesztést igényel. Ugyanakkor a folyamat kezdeti szakaszában sokszor nem ítélhető meg, hogy az adott fiatal csak valamivel az átlag feletti, kivételes, vagy egyenesen zseniális képességekkel rendelkezik. Emiatt egy jó tehetségsegítő programnak állandóan lehetőséget kell biztosítania az egyre intenzívebbé váló, egyre jobb képességűek számára igazán hatékony – és emiatt drágább – programfajtákba való bekerülésre, de – tartós

alulteljesítés esetén – meg kell adnia az adott programból, illetve a program adott szintjéből való kimaradás a résztvevő addigi teljesítményét elismerő, őt nem megalázó formáit is.

2.8. Felelősség és társadalmi felelősségvállalás elve

A tehetség olyan adottság, adomány, amely hordozójának fokozott felelősségét igényli. A tehetséges fiatal felelőssége tetten érhető abban is, hogy élete alakulása nem csak a saját magánügye, hiszen fejlődésének elősegítéséhez a társadalom anyagi és emberi erőforrásainak az átlagosnál jóval nagyobb részét mozgósította. Az értékeinek kibontása során a tehetséges fiatal és a tehetségsegítő között megkötött egyezség, az önfejlesztés a tehetséges fiataltól sok erőfeszítést követel. A tehetséges fiatal felelősségének második lépcsőfoka a tehetségének kibontakozása után, a tehetségével kivívott siker esetén jön el. A társadalmi felelősségét felismerő tehetség a következő generáció tehetségeinek útját egyengető, őket kivételes képességeivel kivételes módon segítő ember. A tehetség különleges mértékű, összetételű és irányú adottságokat jelent. Hasznosítása az addigi formák újragondolását, sok esetben vadonatúj formák megalkotását igényli. (...)

2.9. A tehetségsegítők megbecsülésének elve

A tehetségeket segítők áldozatokra képes, a közösség, a tehetségsegítés ügyét a saját érdekeik elé is helyezni képes emberek. A tehetségnek a munkájuk nyomán történő kibomlása mással nem pótolható. A tehetségsegítőt is fejlesztő élményért sok esetben erőn felüli, családjukat, egészségüket veszélyeztető mennyiségű és intenzitású munkát vállalnak. Emiatt a tehetségeket segítők fokozott megbecsülése, védelme, számukra a tehetségekkel való foglalkozáshoz megfelelő időkeret biztosítása, kiégésük elkerülése legalább olyan fontos, mint a tehetségek segítése.

2.10. A fenntarthatóság és társadalmi támogatottság elve

A tehetségek segítésének a tehetségsegítő programok által nem megragadható, apró mozzanatai sok esetben a legfontosabb elemek. Ezek a mozzanatok igen sokszor egy tehetségsegítéssel nem „főállásban" foglalkozó szülő, tanár, vagy ismerős útbaigazító, bíztató példája, szavai és tettei. És fordítva: sok esetben a tehetségsegítés nem képes kompenzálni a család vagy a szűk baráti, iskolai környezet teljesítményellenes, igényességellenes, minőségellenes alapállását. A tehetségsegítés társadalmi támogatottságának kérdése emiatt sok más programnál is fontosabb eleme a folyamat fenntarthatóságának, sikerének.

Európai kitekintés

Az Európai Unió más szakpolitikákhoz viszonyítva a tehetséggondozásról nagyon keveset mond. Természetesen minden ország foglalkozik a maga során a tehetséggondozással, esetenként nagyon eltérő módon, mértékben. Azonban nem merült fel eddig olyan igény, hogy a tehetséggondozás terén egységes európai elgondolás fogalmazódjon meg, illetve a későbbiek folyamán európai léptékű stratégia, az egyes országok tevékenységét összehangoló, illetve azokat támogató szakpolitika szülessen. Jellemzi a fentiekben bemutatott helyzetet, hogy korábban az Európai Parlament 1994-ben foglakozott a tehetséggondozás kérdésével.

Az európai léptékű tehetséggondozás fontos szakmai rendezvénysorozata a Tartu-i Egyetemhez kötődik, ahol 2014. Január 9-10-én kerül sor a „Tehetségek a jövőért" konferencia harmadik rendezvényére.

http://talent2014eng.weebly.com/

Budapesten 2014. május 8-10 között kerül megrendezésre A Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, a Budapesti Európai Tehetségközpont és az Európai Tehetségtanács (ECHA) együttműködökédésben, a Tehetséghidak program keretében **„Egy európai tehetségsegítő hálózat felé"** témakörben egy nemzetközi konferencia. „A konferencia célja, hogy felhívja a figyelmet a működő hálózatok előnyeire, a hálózatos működésben rejlő szinergiákra, hogy elősegítse új nemzeti és európai tehetség támogató tevékenységek megszületését, és az ezek közötti hálózatok kialakulását és megerősödését."

http://conference2014.talentday.eu/hu

*

Magyarországon két évvel ezelőtt az európai uniós magyar elnökségi program keretében újszerű, innovatív, európai léptékű kezdeményezésre került sor. Ennek keretét az Első Európai Tehetségnap megszervezése képezte (2011-ben). Ez ebből

az alkalomból szervezett Konferencia résztvevői kiemelték annak fontosságát, hogy a tehetségtámogatás ügye jelenjen meg hivatalosan is az Európai Bizottság, az Európai Tanács, az Európai Parlament dokumentumaiban. Ez annál is inkább fontos lenne, mert az Európai Unió 2020-ig tartó stratégiai célkitűzései közt hangsúlyos szerepet kap a kreativitás, az innováció.

Néhány fontos gondolat a tehetséggondozás vonatkozásában, amelyek a Konferencia keretében fogalmazódtak meg:

- Minden ember tehetséges lehet valamiben
- A tehetség fogalmát a lehető legszélesebben kell értelmezni
- A tehetség fejlesztését életkortól függetlenül támogatni kell
- A tehetséggondozás hozzájárul a társadalmi versenyképességhez
- A tehetségtámogató programok erősítik az önbecsülést, támogatják a társadalmi és munkaerőpiaci mobilitást
- A hátrányos helyzetű tehetségesekre figyelmet kell fordítani
- Kisebbségi helyzetben a tehetségtámogatás szerepe az lehet, hogy erősíti a versenyképességet és a társadalmi kohéziót

A fentiekben jelzett gondolatokat a Konferencia résztvevői hivatalos dokumentum formájában is megfogalmazták és közzétették.

Forrás:

http://conference2011.talentday.eu/sites/all/files/images/tartalomkepek/EU_Zaronyilatkozat_veglegesites_magyar.pdf

A Konferencia angol nyelvű kiadványa:
http://conference2011.talentday.eu/sites/all/files/images/tartalomkepek/Conference_summary.pdf

Budapesti nyilatkozat:
http://geniuszportal.hu/content/budapesti-nyilatkozat-tehetsegsegitesrol

Budapesti nyilatkozat a tehetségsegítésről

A Tehetséggondozás EU Magyar Elnökségi Konferencia megállapításainak és ajánlásainak elfogadásával zárult a kétnapos tanácskozás, melyet április 9-én az Első Európai Tehetségnap követ.

Az európai uniós magyar elnökségi program keretei között megrendezett és az ahhoz kapcsolódó Első Európai Tehetségnap alkalmából 2011. április 7-9. között Budapesten megtartott nemzetközi konferencián oktatáspolitikusok, tudósok, a gazdasági élet szereplői, szakértők, pedagógusok vitatták meg a tehetségek segítésének jelentőségét, kereteit, további lehetőségeit. A konferencia résztvevői megállapították a következőket:

Elismerjük, hogy a tehetségfejlesztéssel kapcsolatban sokféle terminológia és definíció létezik, ennek tudatában széles egyetértés kialakítására törekszünk. Minden ember tehetséges lehet valamiben. A tehetséges ember olyan valaki, akinek egy vagy több területen kitűnő adottsága van, amely nagyfokú általános képességgel, magas szintű kreativitással és elhivatottsággal társul. A tehetséges emberek az életük során kiemelkedő teljesítményre lehetnek képesek.

A tehetség fogalmát a lehető legszélesebben kell értelmezni. A tehetség olyan különleges természeti erőforrás, amely minden országban rendelkezésre áll, olyan érték, amelyet fel kell deríteni, fejleszteni kell és a tehetséges személy, valamint az egész társadalom számára hasznossá kell tenni.

A megfelelő adottságokkal rendelkező személyek felkutatása és támogatása minden nemzet és egész Európa közvetlen érdeke. Az élethosszig tartó tanulás keretei között bármely életkorú ember tehetségének a fejlesztését támogatni kell. Ez a kormányok, a különböző közösségek, az üzleti élet és a civil szervezetek közös feladata és felelőssége.

A vállalkozásokat és a civil szervezeteket ösztönözni kell arra, hogy a tehetségtámogatás ügyét a társadalmi felelősségvállalási programjuk részévé tegyék.

A felismert és megfelelően segített tehetség hozzájárul a versenyképesség növeléséhez, és elősegíti az Európai Unió stratégiai céljainak a megvalósítását. Fontos

szerepet kell betöltenie az Európai Unió 2020-ig megvalósító reformintézkedései között, amelyek a kreativitást, az innovációt is a középpontba állítják.

A tehetségtámogató programok növelhetik az egyének önbecsülését, ösztönözhetik a mobilitást a munkaerőpiacon és az egész társadalomban. Hozzájárulhatnak újfajta foglalkoztatási lehetőség teremtéséhez, és az emberekben rejlő értékek felismerésével irányíthatják, optimalizálhatják a munkahelykeresést, elősegítve a hosszabb távú munkavállalást és a szociális biztonságot. Egyidejűleg törekszünk arra, hogy esélyeket teremtsünk a hátrányos helyzetű tehetségeknek, és minden lehetőséget megadjunk a kiemelkedő képességek kibontakoztatásához.

A tehetségtámogatás a hátrányos helyzetű emberek, a kisebbségben élő társadalmi csoportok, így a rászoruló romák társadalmi-gazdasági felemelkedésének fontos tényezőjévé válik, a gazdasági versenyképességet növelő és a szociális kohéziót erősítő programoknak pedig alapja lehet.

A konferencia résztvevői elismerik Magyarország érdemeit abban, hogy létrehozta az első Tehetségpont-hálózatot, amely szorosan együttműködő, egymás hatásait erősítő szervezetekből áll. Felhívják az Európai Unió valamennyi tagállamát, hogy tanulmányozzák ezt az új magyar kezdeményezést. A résztvevők fontosnak tartják, hogy jöjjön létre egy, az egész Európai Uniót átfogó nemzetközi tehetségsegítő hálózat, melynek tagjai szorosan együttműködnek egymással.

Annak érdekében, hogy a tehetségek ügye továbbra is fenntartsa az európai uniós közvélemény érdeklődését, és ösztönözze az Unió intézményrendszerének és a gazdaság szereplőinek, irányítóinak aktív bevonását, a konferencia résztvevői egyetértenek abban, hogy érdemes és szükséges minden évben Tehetségnapot rendezni, amely kapcsolódjék Bartók Béla, a nagy zeneszerző, zongoraművész és tanár születésnapjához, március 25-éhez. A résztvevők támogatják a magyar kezdeményezést, és egyúttal felhívják az Európai Bizottságot és az Európai Parlamentet, hogy tegyen meg mindent annak érdekében, hogy március 25-ét hivatalosan Európai Tehetségnappá nyilvánítsák. A konferencia résztvevői felhívják a tagállamokat, hogy a Tehetségek Európai Napjához kapcsolódóban minden év tavaszán rendezzenek Tehetségnapokat.

A konferencia résztvevői hangsúlyozzák annak szükségességét, hogy a tehetségtámogatás fontosságával kapcsolatos fenti megállapítások a jövőben jelenjenek meg az Európai Bizottság, az Európai Tanács és az Európai Parlament dokumentumaiban. Európa polgárainak közös erőfeszítéseket kell tenniük annak érdekében, hogy a

tehetségek és a tehetségsegítés megfelelő nyilvánosságot kapjon az Európai Unió minden tagországában.

A konferencia résztvevői javasolják, hogy a közös európai tehetségsegítő tevékenység támogatása, összehangolása és nyomon követése érdekében Budapesten jöjjön létre egy Európai Tehetségközpont.

Végezetül a konferencia résztvevői megállapodtak: meghívják a téma szereplőit, hogy évente egy összeurópai konferencián vitassák meg a tehetségtámogatás és a tehetségek ügyének aktuális kérdéseit. A következő konferenciára a lengyel kormány meghívása alapján Varsóban kerül sor 2012-ben.

Kelt Budapesten, 2011. április 8-án

Jó gyakorlatok, programjavaslatok

A tehetséggondozás középpontjában rendszerint valamilyen cselekvés, kezdeményezés, akció, program áll, ezeknek tartalma és formája sokféle lehet, innovatív és kreatív kezdeményezések széles skálája állítható a tehetséggondozás szolgálatába. Fontos elem azonban, hogy ezek az események programszerűek, célokat követnek és ennek érdekében módszereket hasznosítanak. Nem csupán alkalmi, úgymond az esemény kedvéért szervezett események. Lehetnek az ilyen tevékenységek játékosak, élményszerűek, hangulatosak, de mindezen jellemzők mögött tudatosan szervezett és menedzselt, programszerű eseményfolyamat húzódik meg.

A tehetséggondozás értéket hoz felszínre és értéket termel, de arra is hangsúlyozottan törekszik, hogy a tevékenységet, az eredményt a társadalmi környezete számára ismertté tegye. Ezért az ilyen programok, események szervezése is a tehetséggondozási folyamatot támogatja.

A szakirodalom, a már működő szerkezetek, műhelyek és programok gyakorlata sokféle sikeres példát kínál, hiszen a tehetséggondozás terén a szó szoros értelmében véve működik a tudásmegosztás. A legtöbb jó tanácsot a saját környezetünk adja, az ötlettár azonban hozzásegíthet ahhoz, hogy közvetlen környezetünkben fölfedezzük a tehetséggondozási programok hasznosítható elemeit Fontos feladat viszont ezeknek a példáknak a térségi kontextushoz, a térségi kivitelezési lehetőségekhez való illesztése. Az alábbi példatár fölhasználható arra, hogy a tehetséggondozás terén dolgozók tovább növeljék a térségi programok és események mennyiségét. Ugyanakkor az ilyen példatár arra is alkalmas lehet, hogy további ötleteket, változatokat, szervezési és megoldási eljárásokat generáljon. Bízzunk abban, hogy a térségbe irányuló tudástranszfer rövid távon elvezet ahhoz, hogy rövidesen megvalósult térségi események, programok sokaságából állíthatunk össze jóval gazdagabb és színesebb példatárat.

Sikeres fiatalok fóruma

A térségi gyakorlatban a képzések, illetve a szakmai munka eredményeit bemutató ünnep jellegű események szervezése ismertebb, elfogadottabb. Jóval kevesebb figyelmet kap a tehetséges személyiségek „megmutatásának" megszervezése. Olyan fórumszerű alkalmak teremthetnek erre keretet, ahol az egyéniség kerül a középpontba, ahol munkájának folyamatát ő maga mutatja be, lehetőleg olyan környezetben, amely az interaktív formákra is módot ad. Megszervezhető pódiumbeszélgetés formájában is, ahol egy program keretében többféle területről többféle tehetséges emberrel lehet megismerkedni, akik közvetlen formában, valamilyen szemléletes megoldást választva „prezentálják" magukat – közönség előtt - akár önálló rendezvény, akár más rendezvényhez kapcsolt szatellit program keretében.

Tehetséggondozók fóruma

Nem csupán belső szakmai munka, önképzés vagy tapasztalatcsere funkciója lehet egy jól szervezett fórumnak, hanem a társadalmi tematizáció terepeként is működhet. A sikeres gyakorlatok egymás előtti bemutatása is jelentős hatással lehet a folyamat egészére. De ennél is tovább mehetünk, ha olyan intézményi, társadalmi szerepelők előtt mutatjuk be a sikeres tehetséggondozási programmokat, akiket meg szeretnénk nyerni a tehetséggondozási folyamat számára (támogatók, döntéshozók, potenciális együttműködők, média). Ma általában minden szereplő külön-külön foglalkozik saját munkája prezentációjának formális vagy informális bemutatásával. A közös bemutatás munkaigénye és költsége kisebb, hatékonysága viszont jóval nagyobb lehet.

Erdei iskola szervezése

A térségben a kirándulások szervezése általános gyakorlat, a néhány napos erdei iskola modell alkalmazása azonban már nagyon ritka. Az újszerű környezet, a programszerű akciók sorozata olyan egyéni adottságokat hozhat felszínre, amelyek az iskolai környezetben vagy a családban nem mutatkoznak meg. Az ilyen programok élményszerűsége, közösségformáló ereje különösen nagy lehet.

Az erdei iskola típusú tevékenységforma megszervezhető egy szűkebb, pontosan körülhatárolt feladat és tevékenység köré, de a többnapos program jó lehetőséget kínál a többféle tevékenységtípus párhuzamos megszervezésére is. Így például a természettel kapcsolatos ismeretszerzést össze lehet kapcsolni – szintén programszerűen végzett – fotózással, fizikai adottságokat fejlesztő programokkal, irodalmi-esztétikai képességeket fejlesztő programokkal, az adott környezethez kapcsolt és ezért nagyon pragmatikus jellegű nyelvtanulással.

Kézügyesség fejlesztő programok kisiskolás korban

Különösen jó hatása lehet a gyengébb tanulási eredményeket felmutató, a hátrányos helyzetű tanulók körében. Sokféle formát, tartalmat lehet az ilyen jellegű rendszeres tevékenységhez választani, s előnyt jelent, hogy „termékek" születnek, amelyek – s ezáltal a csoport tevékenysége is – szélesebb körben megismertethető (bemutatók, kiállítások szervezése, a tevékenység és a „termékek" megjelenítése a közösségi médiában és mások).

Ökológiai műhely

Az eseti természetvédelmi akciók folyamatosan végzett, csoportos tevékenységgé való transzformálása térségünkben a tehetséggondozási munka egyik sikeres fejezete lehet. A tervezés- kivitelezés – fenntartás/monitorizálás egységes cselekvési programba való összekapcsolása olyan tevékenységet eredményez, amely a konkrét akciói révén vonzó a tanulók számára.

Az eredmény jól látható és megjeleníthető, ugyanakkor az ilyen tevékenység elég sokféle részvételi formát tartalmaz ahhoz, hogy többféle egyéni képesség kibontakozásának kínáljon keretet.

Kutatóműhely kisiskolásoknak vagy általános iskolában

Kiscsoportos formában, terepen folytatott gyakorlati feladatokra alapozva nagy segítséget jelent abban, hogy már gyerekkorban kialakulhasson a tudatos problémafelvetés képessége, az összefüggések felfedezése/keresésére irányuló

törekvés, annak tudatosulása, hogy az elemzési módszertanok/eljárások milyen célt szolgálnak.

Általános iskolás korban a továbbtanulással kapcsolatos iskolaválasztás és a pályaválasztás fontos támogatója lehet az ilyen jellegű, folyamatszerűen végzett tehetséggondozási program.

Fotókon a mi falunk/városunk

A helyismeret gazdagítás és a vizuális/esztétikai érzék fejlesztésnek összekapcsolása, programszerű gyakorlása sokat segíthet abban, hogy a gyerekek elsajátítsák az eszközök és célok összekapcsolásának, egymáshoz rendelésének fontosságát. Ilyen szinergia típusú, célirányos programok keretében esély van arra, hogy sajátos, egyéni teljesítmények is szülessenek, s a közös munka társadalmi megjelenítése pozitív hatással lehet a tehetségbarát társadalmi közeg kialakulására.

Az ilyen jellegű tevékenységet össze lehet kapcsolni különféle helyi fejlesztési folyamatokkal (például: a település ismertségének növelése, imázsépítés, helyi értékek tudatosítása a lakosság körében és mások).

Vegyes életkorú csoportok természetjáró programja

A különböző életkorú tanulók egy tevékenységbe való összefogása térségünkben ritka, a pedagógusok a programokat általában osztályok, vagy párhuzamos osztályok részvételével szervezik. Az eltérő korcsoportok összevonása – amennyiben ez az összevonás tudatos tervezés eredménye, s ugyanakkor programszerű végzett munkafolyamattal és kiscsoportos tevékenységgel párosul – sok pozitív eredménnyel járhat. Az ilyen tevékenység az eges kiscsoportokon belül olyan mentorszerepek kialakítását és működtetését teszi lehetővé, amely egyfelől lényegesen csökkenti a pedagógus leterheltségét,másfelől pedig a csoport tagjai olyan viszonyokat és együttműködési formákat termel ki amelyekre a kortárscsoport nem kínál lehetőséget. Természetjáró programok lebonyolításában – ahol a magasabb életkornak vagy a jobb fizikai erőnlétnek nagy szerepe lehet – a mentorok köré szervezett kiscsoportos munka különösen előnyös lehet.

Internet barangoló klub

Az Internet nem csupán a szórakozás vagy a tanulás helyszíne lehet, hanem a felfedezés jól hasznosítható terepe is. Ugyanúgy alkalmas egyéni képességek kibontakoztatására mint a fizikai környezet, azzal a feltétellel, ha a programot szervező pedagógus legalább olyan mértékben tájékozottabba tanulóknál az Internet világában, mint amennyiben biológia szakos kollegája tájékozottabb a tanulóknál a természetjárás tekintetében.

Konkrét felfedezési feladatok egész sorát tervezhetjük meg a virtuális térben, távoli országok megismerésétől tudományos jelenségekig. Ez a tevékenység sikeresen kapcsolható össze nyelvtanulással vagy az IKT eszközök kreatív használatára irányuló képességek fejlesztésével.

Természetjáró felfedező programok

A település, a térség természeti értékeinek felfedezésére irányuló programok formailag hasonlóak a mi térségünkben is oly gyakran szervezett csoportos kirándulásokra. Lényeges különbséget jelent azonban, hogy előzetesen megfogalmazott célkitűzésük, szervezett formájuk, dokumentálási gyakorlatuk és utólagos kiértékelésük révén sokkal intenzívebb részvételi formát kínálnak a tanulók számára. Ugyanakkor az egyéni képességek megmutatkozását is támogatja ez a tevékenységforma.

Összekapcsolható lokális léptékű fejlesztéspolitikai folyamatokban való részvétellel is (például: helyi természeti értékek tudatosítása a helyi közösség körében), s ezzel lényeges mértékben növelhető a program helyi társadalmi ismertsége, támogatottsága.

Versenysorozat, tanévet átfogó teljesítményelvű program

Az egész tanévet átfogó programok számára jelentős vonzerőt jelenthet az, ha abba beillesztünk - időszakosan – versenyjellegű komponenseket, s a versenyjelleg az összegző értékelésben is megjelenik. Felfedező jellegű programok (pl. természetjárás, kulturális értékek felleltározása és mások) vagy menet közben „termékeket” eredményező programok (például: fotók készítése, kézművel programok)

esetében különösen hasznos lehet, ha időszakosan olyan megmérettetéseket illesztünk a folyamatba, amelyek a pozitív eredmények felmutatását, közösségi megjelenítését lehetővé teszik.

Ezek a megoldások – a versenyjellegeknek nem egy kiemelt alkalomra való összpontosítása, hanem időben elhúzódó és jól tematizált menedzselése – lényeges mértékben növelhetik a programra irányuló figyelmet, a társadalmi támogatottságot, ugyanakkor az egyéni képességek kibontakozásra is jóval tágabb teret és esélyt kínálnak, mint az egyszeri alkalomra koncentráló, show-szerű események.

Nyelvklub

A tehetséggondozási programok keretében az idegen nyelv tanulását kivisszük az osztályterem padjaiból, a megszokott iskolai környezetből. Természetesen sikerrel művelhető az iskola falai közt, de olyan alternatív vagy dinamikusan változtatható terekben, amelyek tágabb teret adnak a személyközi kapcsolatok, a térhasználat, a mozgás, általában az egyéni és csoportos cselekvés számára.

A rendszeres tevékenység és az előrehaladást monitorizáló lépések alkalmazása mellett növelheti a részvétel mértékét és mélységét az, ha a nyelvtanulást összekapcsoljuk más, elsősorban feladatmegoldó jellegű tevékenységekkel, amelyekben az idegen nyelvtudása a feladatmegoldás nem kizárólagos eszközeként is hasznosítható.

Közösségi IT platform vagy profil építése

Az Internet által kínált lehetőségek egyike a csoportos platformépítés. Ez – életkortól függően – lehet weboldal, blog, Facebook profil vagy más platform. Ha ezt a programot valamilyen kézenfekvő közösségi feladat köré szervezzük – például: egy településről képanyagok rendszeres készítése és megjelenítése, illetve ennek a tevékenységnek a fokozatosan bővülő rendszeres és végzése – akkor tág lehetőséget kínál az egyéni és a csoportos munka kombinálására (a „kaláka” típusú tevékenység sajátos formája!!!).

Sakkjáték szervezése (tanulás, verseny)

Sokan nehéznek gondolják, holott játékosan és könnyen tanulható, sok példa szól amellett, hogy pozitív hatást gyakorol a tanulásra, fejleszti a memóriát, erősíti a küzdő szellemet. Játékos, könnyed formájában már az elemi osztályokban sikerrel alkalmazható, a versenyforma közösségi élményt kínál, s szabad teret ad az egyéni képességek kibontakozására.

Kézműves tehetségműhely óvodákban.

Ez a tevékenység alapjaiban az óvodai tevékenység része, azonban az esetek nagy többségében pontszerűen, alkalmi jelleggel, órarendhez kötött foglakozásként van jelen. Ha egyik vagy másik változatát programszerűen tervezzük és szervezzük, akkor többszörös hatást érhetünk el nem csupán a gyerekcsoportban, hanem jóval tágabb körben is.

Mozgáskoordináció, mozgáskultúra fejlesztése óvodáskorban

Játékosan és programszerűen szervezve viszonylag rövid idő alatt elvezethet ahhoz, hogy megmutatkozzanak az „ígéretek” már ebben a korban: tánc, torna, különféle sportágak. Szakember bevonásával már azt is elérhetjük, hogy az eredmények alapján a családoknak tanácsokat adjunk ebben a tekintetben. S nem utolsó sorban az ilyen program – az életkor kezdeti szakaszában - lehetőséget ad a mozgás terén mutatkozó lemaradások, hátrányok szinte észrevétlen ledolgozására is.

Információ, kapcsolat, szakmai tudás

A Nemzeti Tehetség Program kárpát-medencei kiterjesztése egyszerre kínálja és igényli a tehetséggondozás határon túli szereplőitől a szervezeti integrálódást (a tehetségpontok hálózatának szervezése révén), a tartalmi együttműködést (a formálódó kapcsolatok és hálózatok mentén), a közös szemléleti-módszertani keretek kialakítását (az elektronikusan elérhető és fölhasználható tudástárak révén).

A szakmai információk web alapú kínálata már jóval többet jelent, mint a tanulás, az önképzés gyors és költségmentes formája. Többet jelent, hiszen ma már a legtöbb megosztott szakmai anyag a szerzőkhöz vagy a szakmai háttérintézményekhez való kapcsolat útját és lehetőségét is kínálja. A közzétett szakirodalmi anyag egyben a személyközi vagy intézményközi szakmai konzultációk, kapcsolatépítések, programtervezések kiindulópontja is lehet. Ezeknek a személyi vagy intézményi „szakmai hidaknak" a létrejötte és működése feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a térségi léptékű tudástranszfer tartalmas és fenntartható formái kialakuljanak.

Kínál azonban a könyvek és tanulmányok formájában közzétett szakmai információ a tájékozódás és kapcsolatépítés terén egy további fontos lehetőséget is. Az egyes szakmai anyagokban felhalmozott hivatkozások, további könyvészeti utalások értékes és gyorsan hasznosítható támpontokat adnak további információkereséshez, további - eddig nem ismert – szakmai anyagok beszerzéséhez. A fontosnak mutatkozó új információk elérhetőségének web alapú tesztelése gyorsan elvégezhető, ezért okkal lehet azt mondani, hogy a szakmai tájékozódás és kapcsolatépítés szempontjából a hivatkozások halmaza talán még értékesebb és hasznosabb, mint maga a közzétett könyv vagy tanulmány. A szakirodalmi és egyéb hivatkozások körében elegendő egy „jó nyomra" bukkanni ahhoz, hogy a szakmai munkavégzés vagy kapcsolatépítés terén eredményt érjünk el.

A tájékoztató anyagunkban felsorolt szakirodalmi tételek részben hasznos olvasnivalót kínálnak a tehetséggondozásban érdekelt térségi szereplők számára, ugyanakkor pedig a továbblépés lehetőségeit mind a szakmai tájékozódás, mind pedig a kapcsolatépítés terén.

Intézményi és szakmai információs helyek

Itt tanulmányozható a Nemzeti Tehetség Program (letölthető)
126/2008.(XII.4.) OGY határozat
http://www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/ntp/126_2008_ogy_hat_100125.pdf

Pályázati információk, szakmai tájékoztatók
Nemzeti Tehetség Program
http://www.ofi.hu/

Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum
http://www.ofi.hu/nemzeti-tehetseg-program/nemzeti-tehetsegugyi

Szakmai szervezet portálja, sok hasznos információval, további kapcsolati pontokkal
Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége (MATEHETSZ)
http://tehetseg.hu/szervezetek-es-projektek

Aktuális szakmai információk, események, sokféle további kapcsolódási lehetőség
MATEHETSZ, Facebook
https://www.facebook.com/atehetsegsokszinu?hc_location=stream

A magyarországi tehetséggondozási folyamat jelenleg legtartalmasabb szakmai oldala
Magyar Géniusz Portál
http://geniuszportal.hu/

Tehetségpont hálózat, szakmai partnerkeresési lehetőségekkel
Tehetségpontok
http://tehetseg.hu/tehetsegpontok

Tehetségtanács hálózat, szakmai partnerkeresési lehetőségekkel
Tehetségsegítő Tanácsok
http://tehetseg.hu/tehetsegsegito-tanacsok

Szakmai szervezet, sok hasznos információval, további kapcsolódási lehetőségekkel
Magyar Tehetséggondozó Társaság
http://www.mateh.hu/

Az erdélyi szakmai szerveződés honlapja
Erdélyi Tehetségsegítő Tanács
http://simplexportal.ro/tehetseg.ro/
http://atom.ubbcluj.ro/ett/

Európai tehetséggondozás
European Council for High Ability
http://echa.info/

Ahol minden hírt érdemes elolvasni, mert új ötleteket kínál, tehetségondozási tapasztalok világába vezet el...
http://tehetseg.hu/aktualis/amikor-munka-jatek-elmenyet-adja

Milestone Intézet, tehetséges fiatalok nemzetközi mobilitásának segítése
http://milestone-institute.org/hu/

Ahol a fiatalok innovatív, új, kreatív ötleteire figyelnek...
http://www.tedxyouthatbudapest.com/

Milyen a jó tanuló és milyen a tehetséges fiatal? Egy felmérés gondolatébresztő adatai... http://tehetseg.hu/aktualis/varatlan-designok-alkotoi

Európai Tehetségközpont, Budapest
http://www.talentcentrebudapest.eu/hu

Tartalmas, gazdag szakmai portál az iskolai tehetséggondozásról (programok, feladatgyűjtemény tehetségondozáshoz, tananyagok)
http://www.tehetseggondozas.hu/

GÉINUSZ KÖNYVEK (MATEHETSZ)

Minden kötet on-line olvasható, letölthető, s a forrás megjelölésével szakmai munkában hasznosítható, idézhető

http://tehetseg.hu/tehetsegkonyvtar

- M. Nádasi Mária: Adaptív nevelés és oktatás
- Revákné Markóczi Ibolya–Futóné Monori Edit–Balogh László: Tehetségfejlesztés a biológiatudományban
- Vancsuráné Sárközi Angéla: Drámapedagógia a tehetséggondozásban (2. kiadás)
- Szivák Judit: A reflektív gondolkodás fejlesztése
- Czimer Györgyi–Balogh László: Az irodalmi alkotótevékenység fejlesztése
- M. Nádasi Mária: A projektoktatás elmélete és gyakorlata
- Balogh László–Mező Ferenc: Tehetségpontok létrehozása, akkreditációja
- Orosz Róbert: A sporttehetség felismerésének és fejlesztésének pszichológiai alapjai
- Turmezeyné Heller Erika: A zenei tehetség felismerése és fejlesztése

- Kirsch Éva–Dudics Pál–Balogh László: A tehetséggondozás lehetőségei fizikából
- Mező Ferenc–Kiss Papp Csilla–Subicz István: Képzőművész tehetségek gondozása
- Gyarmathy Éva: Hátrányban az előny – A szociokulturálisan hátrányos tehetségesek
- Bohdaneczkyné Schág Judit–Balogh László: Tehetséggondozás a közoktatásban a kémiatudományban
- Inántsy-Pap Judit–Orosz Róbert–Pék Győző–Nagy Tamás: Tehetség és személyiségfejlesztés
- Kovács Gábor–Balogh László: A matematikai tehetség fejlesztése
- Csernoch Mária–Balogh László: Algoritmusok és táblázatkezelés – Tehetséggondozás a közoktatásban az informatika területén
- Gordon Győri János (szerk.): A tehetséggondozás nemzetközi horizontja, I.
- Gordon Győri János (ed.): International Horizons in Talent Support, I.
- Bodnár Gabriella–Takács Ildikó–Balogh Ákos: Tehetségmenedzsment a felsőoktatásban
- Balogh László–Mező Ferenc–Kormos Dénes: Fogalomtár a tehetségpontok számára
- Polonkai Mária (szerk.): Tíz jó gyakorlat a hazai tehetséggondozásban
- Mönks, F. J.–Ypenburg, I. H.: Ha tehetséges a gyerek…
- Pappné Gyulai Katalin–Pakurár Miklósné: A debreceni példa
- Dávid Imre:„Jó szóval oktasd…”
- F. Gagné: A tehetségfejlesztés nemzetközi horizontja az esélyegyenlőség szemszögéből
- Demeter József (szerk): A Kárpát-medencei tehetséggondozás jó gyakorlatai

Hasznos olvasnivalók

A zenei képességek fejlődése 4 és 8 éves kor között

Janurik Márta - Józsa Krisztián
MAGYAR PEDAGÓGIA 113. évf. 2. szám 75–99. (2013)
http://www.magyarpedagogia.hu/document/1_Janurik_MP1132.pdf

A 14–16 éves művészeti képzésben részesülő tanulók pszihológiai immunkompetenciája és ennek integrációja a művészeti neveléssel

Bredács Alice - Kárpáti Andrea
MAGYAR PEDAGÓGIA 112. évf. 4. szám 197–219. (2012)
http://www.magyarpedagogia.hu/document/1_Bedacs_MP1124.pdf

Mentorált innováció virtuális tanulási környezetben

Dorner Helga - Kárpáti Andrea
MAGYAR PEDAGÓGIA 108. évf. 3. szám 225–246. (2008)
http://www.magyarpedagogia.hu/document/Dorner_Karpati_MP1083.pdf

EDUCATIO - Tehetség (temaikus szám) 2009.2.
http://www.edu-online.eu/hu/educatio_reszletes.php?id=75

Tehetséggondozás az iskolai oktatásban

Czeglédy István –Rozgonyi Tiborné
http://www.nyf.hu/pkk/sites/www.nyf.hu.pkk/files/tanarkepzo_anyagok/tanari_mesterkepzes/osszef_szakm_gyak/03_tehetsegfejleszto_gyakorlat.pdf

Módszertani ötletek és tanácsok tehetséggondozó nyelvtanároknak (2011)

Somló Katalin
http://www.tehetseghalo.hu/data/cms131158/ModszertaniKiadvanyok_3_Somlo_Digital.pdf

A tehetség felismerésének színterei az óvodás korban

Dr.Szőke Anna
http://www.nyeomszsz.org/orszavak/pdf/SzokeTehetseg.pdf

Tehetséggondozása felsőoktatásban. Gondolatok a tehetséggondozásról az ÁVF tehetséggondozó programjának apropóján

Rétallérné Görbe Éva
http://epa.oszk.hu/02000/02051/00027/pdf/EPA02051_Tudomanyos_Kozlemenyek_27_2012_aprilis_111-124.pdf

A tehetséggondozás pszichológiája

Magyar Pszichológiai Szemle, 2010, 65. 2. 221–232.
http://www.diszlexia.hu/MPSZ04Gyarmathy.pdf

Tehetséggondozás Zala megyében – jó példák, modellek, szakmai anyagok

http://www.zalaioktatas.hu/index.php?option=com_content&view=section&id=23&layout=blog&Itemid=472

Tehetség és a tanulási zavarokkal küzdő kiemelkedő képességű gyerekek

Gyarmathy Éva
MAGYAR PEDAGÓGIA 98. évf. 2. szám 135.153. (1998)
http://www.magyarpedagogia.hu/document/Gyarmathy_MP982.pdf

Feladatgyűjtemény tehetséggondozáshoz

http://www.tehetseggondozas.hu/

A zenei tehetség korai megjelenése az életrajzokban

GERTHEIS PIROSKA
http://www.parlando.hu/NEWPROBE/Gertheis-Zeneitehetseg.pdf

Bálint Emese Éva, Mara Gyöngyvér

Mentor modell a gyakorlatban: környezet- és természetvédelmi tehetséggondozó tábor

2013. november 6-9 között Bálványosfürdőn a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Biomérnöki tanszéke és a Pro Agricultura Hargitae Alapítvány által szervezett tehetséggondozó tábor elsődleges célja a természettudományok iránt érdeklődő tehetséges fiatalok foglalkoztatása volt. A tábor alapkoncepcióját kiscsoportban elvégzett gyakorlatias munka és az elvégzett munka kiértékelése képezte környezetvédelem és természetvédelem témában. A tehetséges középiskolás diákok egyetemista mentoraikkal együttműködve dolgoztak a tábor ideje alatt, szakszerűen megalapozott mintavételezési módszereket használva. A kapott eredményeket közösen értékelték ki, feltárva az ok-okozati összefüggéseket a mért értékek és a környezeti problémák között. A tábor célja többek között a szűkebb régiónk értékei, a Csomád-Bálványos Natura 2000-es terület természeti értékeinek feltárása volt. A Csomád-Bálványos Natura 2000-es terület nemcsak Európa egyedülálló krátertavát a Szent Anna tavat és az ikerkráterben fekvő Mohos tőzeglápot foglalja magába, hanem az utóvulkanikus működések következtében számtalan gyógyvíz és gázfeltörés is van a területen.

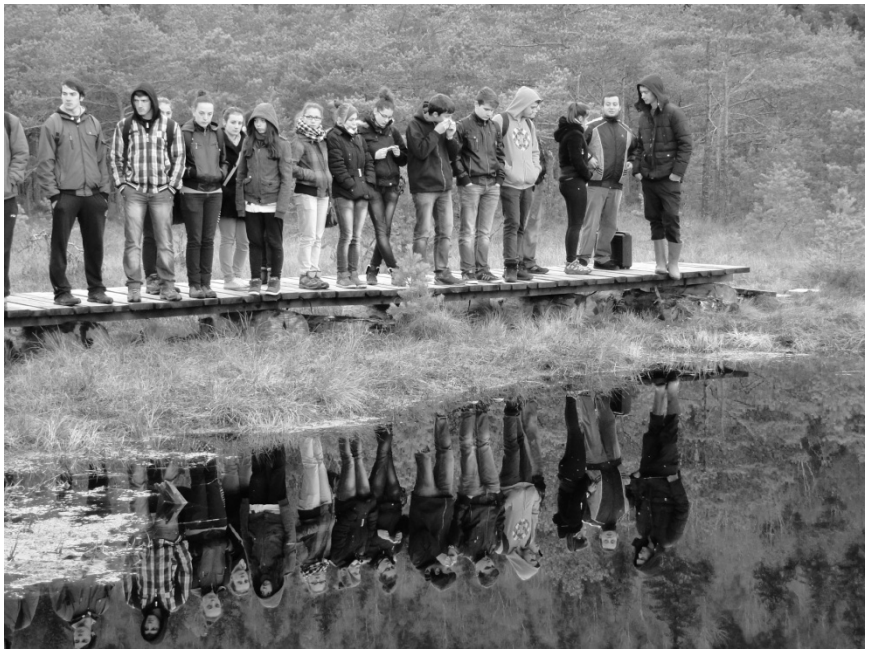
A tehetséggondozó táborban 30 tehetséges X-XII osztályos diák vett részt Csíkszereda és környéki középiskolák (Márton Áron Gimnázium, Segítő Mária Római Katolikus Gimnázium, Kós Károly Szakközépiskola, Kájoni János Szakközépiskola, Venczel József Szakközépiskola, Székely Károly Szakközépiskola, Gábor Áron Líceum) természettudomány, környezetvédelem és laboráns osztályaiból. A diákok kiválasztását az iskolára bíztuk, fő szempont a természettudományos érdeklődés volt. A középiskolás diákcsoportok irányítását a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem II-IV éves Környezetmérnök szakos hallgatói, 10 egyetemista végezte, **mentor szerepkörben**. A mentorok kiválasztásánál a megfelelő szakmai felkészültség mellett a segítőkész magatartás, csapatmunkára való alkalmasság és a pedagógiai érzék is jelentős szerepet kapott. A mentorok rekrutációját, a tábor szakmai hátterét és a munka irányítását a Sapientia EMTE Biomérnöki tanszékének két oktatója, a tutorok végezték (Mara Gyöngyvér és Bálint Emese Éva).

A tutor-mentor-mentorált kapcsolat a tehetséggondozó tábor előkészítése során és a tábor ideje alatt igen eredményesnek bizolnyult. A szakmai program előkészítését a tutorok végezték, figyelembe véve a kiválasztott mentorok szakmai kompetenciáját és gyakorlati ismereteit. A tervezett gyakorlati munkának az elméleti hátterét és megvalósításához szükséges információkat a tutorok a tábor előtt ismertették a mentorokkal, amelyet beszélgetés követett. A tutorok a mentori feladatra is felkészítették az egyetemi hallgatókat. A mentorok a szakmai felkészülés mellett a programokhoz szükséges anyagok és eszközök előkészítését is végezték. A mentor-diák kiscsoportos együttműködésnek nagy sikere volt, hiszen könnyebb a diák-diák kommunikáció, és a szakmai ismeretek átadása mellett lebomlottak az egyetemi hallgatók és középiskolás diákok közötti falak.

A tábor programja terepi munkát, felméréseket foglalt magában a Csomád-Bálványos régióban. Az első nap célpontja a Szent Anna-tó és a Mohos tőzegláp megtekintése volt, az ott található növénytársulások megismerése, a lápos élettér sajátosságainak észlelése, az ott található vizek minőségi paramétereinek megfigyelése (pH, átlátszóság, vezetőképesség, oldott oxigéntartalom, hőmérséklet). Az egész napos program során bejártuk a Szent Anna tavat és környékét, megmértük a tó különböző pontjain a vízminőségi paramétereket, meghatároztuk az út közben talált növényeket, állatokat a különböző határozók segítségével. A Mohos-tőzegláp területére szakszerű idegenvezetést kaptunk, mely során információkkal láttak el a tőzegesedés folyamatával kapcsolatban, megismerhettük a tőzeglápokban található specifikus növényeket, valamint megvizsgáltuk a „tengerszemek” vízminőségi mutatóit.

A második nap célja volt a Csomád-Bálványos természetvédelmi terület megismerése, helyszíni terepezés, a különböző források minőségi paramétereinek rögzítése, a Torjai büdösbarlang, Buffogó láp megtekintése, speciális élőhelyek, társulások megfigyelése. A nap során meglátogatott minket Para Zoltán a Vinca Minor Egyesület elnöke, aki ismertette a Csomád-Bálványos természetvédelmi területet, az itt előforduló növény-, állatvilágot, valamint beszélt a Natura 2000-es területek fontosságáról is. A nap második programjaként a Csiszár-fürdők fele kirándultunk, ott történt a zuzmótérkép készítése és a fás társulások megfigyelése. A zuzmótérképezés módszer használata során a diákok elsajátították a biológiai indikátorfajok használatának módszerét a környezeti állapot felmérésére, valamit több zuzmófajt is azonosítottak. A munka során megfigyelhették a különböző környezeti tényezők hatását az élővilágra, jelen esetben a zuzmóközösségek diverzi-

tására, amelyek segítségével azonosítani lehetett a potenciális légszennyezés mértékét, valamint irányát is.

A harmadik nap a Sapientia EMTE Biomérnöki Tanszékének laboratóriumaiban zajlott, ahol a középiskolás diákok a mentoraik által betekintést nyerhettek a biológia és mikrobiológia laborba, a talajtan laborba, a környezeti biotechnológia, vízgazdálkodás, szennyvíztisztítás, laboratóriumokba, megismerkedhettek az érdekesebb műszerekkel, mikroszkópokkal. A mentorok saját tudásukat, tapasztalataikat adták át az érdeklődő diákoknak.

Az esti programok első részeként fontosnak tartottuk az aznapi program szakmai kiértékelését. Kiscsoportos foglalkozásként a középiskolás diákok mentorukkal együtt átbeszélték a napi program során látott/tapasztalt jelenségeket.

A kiértékelő programot követve csapatépítő jellegű programokkal, társasjátékokkal segítettük a tehetséges diákok szocializálódását és a kapcsolatteremtést. Érdekes módon még a játékok közben is nagyon sokszor elhangzottak a terepszemlén előbukkanó poénok, szóviccek, folyamatosan utaltak a diákok az aznap történtekre, valamint egyre inkább körvonalazódtak az újonnan kialakult barátságok, ismeretségek, főként a hasonló érdeklődési körnek köszönhetően.

Az utolsó nap a Sapientia EMTE laboratóriumaiban tett látogatás után került sor a végső kiértékelésre, mely során írásba foglalták a diákok elvárásaikat a táborral kapcsolatban, a mentorokkal szemben, valamint megosztották velünk tapasztalataikat, észrevételeiket, és igényüket egy hasonló táboron való részvételre. Elvárásaik közt szerepeltek az ismereteik bővítése, tapasztalatcsere hasonló érdekeltségű diákokkal, ismeretlen vizsgálati módszerek elsajátítása, a különböző műszerekkel való helyes mérés módja, túrázás, érdekes, interaktív tevékenységek, új helyek, emberek megismerése, valamint az egyetemi élet kulisszatitkai. A mentorok viszont fontosnak tartották, hogy ismereteiket átadhassák, új embereket ismerjenek meg, valamint megtalálni a módját a szakmai tudás átadásának iskolán kívüli közegben, megtalálni az egyensúlyt, a közös hangot a mentoráltakkal, a tehetséges középiskolás diákokkal. Arra a kérdésünkre, hogy mit kapott a résztvevő a tehetséggondozó tábortól, kizárólag pozitív visszajelzéseket kaptunk. Új ismerősökkel távoztak, eseménydús program, sokrétű szakmai ismeretek, kimeríthetetlen beszélgetések, jó közösség, hasznos program, pozitív kép a Sapientiáról és az egyetemi hallgatókról. Néhány diákot sikerült megerősítenünk azon szándékában, hogy továbbtanulása során érdemes a biológia, természetismeret, környezetvédelem területeket választani. Egyéb megjegyzésként hozzátették, hogy köszönik a szervezést, és nagyon szeretnének **ugyanezzel a csapattal** részt venni hasonló jellegű táborokban.

Szemelvények a diákok általi kiértékelésből:

„A programtól azt vártam el, amit kaptam. Elsősorban azt, hogy alakuljon ki egy olyan közösség, ahol nincs feszültség, és egyenrangú mindenki. Erre az első órában rájöttem, hogy így van. Az egyetemisták nem érzékeltették felsőbbrendűségüket. Elvártam egy jó programot, ahol nem unatkozunk, és tanulunk belőle."

„Ismeretgyarapodás, kikapcsolódás, ismerkedés új emberekkel"

A középiskolás diákok a mentoroktól elvárták, hogy vegyen részt aktívan a tevékenységekben, tudja elmagyarázni az észlelt jelenségeket olyan szinten, ahogyan igény van rá, legyen megfelelően felkészült, segítőkész legyen, türelmes.

„Az előadók, mentorok legyenek felkészültek, odaadóak és kedvesek"

„A mentortól csupán azt vártam el, hogy a kezdeti feszültséget feloldva megértesse és megszerettesse ezeket a fajta tevékenységeket. A különböző felada-

toknál, tevékenységeknél rávezessen a helyes útra a megoldást illetően. Nagy elvárásaim nem voltak, hisz bíztam az egyetemistákban, hogy igazi mentorok lesznek, és nem is csalódtam! Szerintem az egyik legjobb mentort kapta csapatunk, aki őszinte lelkesedéssel és szeretettel mentorált minket."

A tábort követően a középiskolás tanárokkal újra felvettük a kapcsolatot, értékeltük a programot, ugyanakkor kíváncsiak voltunk a diákok beszámolóira is. Minden középiskola tanára köszönte a lehetőséget, és biztosítottak afelől, hogy a diákok maradandó élményekkel, szakmai tapasztalattal gazdagodtak, és felajánlották segítségüket hasonló programokra való toborzások során is.

A tábort követően létrejött egy Facebook csoport a résztvevőkkel, mentorokkal, és a két oktatóval, ahol lehetőség nyílt a fényképek megosztására, élmények megbeszélésére. A csoport a következő linken érhető el: https://www.facebook.com/groups/649039985141140/.

A résztvevők fontosnak tartották az egymással való kapcsolattartást, emiatt mindenki igényelte a részvételi űrlapok adatainak megosztását, így mindenki megkapta a tábor során megismert emberek telefonszámát és e-mail címét.

A Facebook-csoporton belüli beszélgetések alapján fogalmazódott meg az igény egy találkozóra is, közös képnézegetés, teázás, társasjátékozás volt a cél. A Sapientia EMTE biztosította a termet, és a résztvevők 80%-a meg is jelent ezen a találkozón, és egy bögre forró tea mellett újranéztük a tábor ideje alatt készült fényképeket, felelevenítve a különböző helyszíneket, történéseket.

Biró A. Zoltán

Tehetséggondozás térségi léptékben

Néhány kiindulópont

A térségben megismert jelenlegi kísérletek és gyakorlatok ismeretében okkal és joggal fogalmazható meg az az elvárás, hogy a tehetséggondozás az e témakörben érintett térségi szereplők közös érdeke és feladata. Amint az az alábbiakban részletesebben is be fogjuk mutatni, ez a korábbi évtizedekben nem így működött, a mai kor kihívásai – ideértve nem csupán a tehetséggondozással kapcsolatos szemléletváltást és szakmai kihívásokat, hanem a térségi versenyképességre való törekvésből adódó elvárásokat is – mintegy előírják a korábbinál jóval szélesebb körű szerepvállalást. Mindez azt is jelenti, hogy a továbbiakat illetően ebben a térségben sem lehet, nem érdemes a tehetséggondozás programszerű végzését csupán az iskolai jellegű munkára leszűkíteni. Bár az iskolarendszerű képzések formális és informális gyakorlata (ez utóbbihoz az iskolán kívüli, egyénre szabott szakmai munka tartozik) továbbra is lényeges marad, a rendszerszintű, sok fiatalra kiterjedő tehetséggondozási programban fontos szerepe van a családnak, az önkormányzatoknak, a vállalkozásoknak, a civil szervezeteknek és egyesületeknek, a médiának, a társadalmi nyilvánosság egyéb formáinak. Mindez természetesen csak akkor érvényes, ha szándék és akarat van arra, hogy egy térségben a tehetséggondozást rendszer szinten akarjuk megtervezni és kiépíteni. A kifejezetten pedagógiai-oktatási feladatok ebben csak egyik – bár nagyon fontos – részt képviselik.

A tehetséggondozással kapcsolatos további tervezői és szervezési munkát nagymértékben támogatja a sok-sok egyedi, pontszerű kezdeményezés és program, a gyakorlatok sokasodó és egyre sokszínűbb világa. Ez fontos előnyt jelent a szakpolitikai tervezés és intézményesítés számára, hiszen nem a nulláról kell kezdeni a térségi léptékű építkezési folyamatot. Azonban arra is kell törekedni, hogy legalább középtávon a sokféle kezdeményezések egy stratégiai

koncepcióba illeszkedjenek bele. Ez nem valamiféle központosított tervezést vagy irányítást jelent, hanem a tehetséggondozási folyamat olyan kereteinek a kidolgozását, amelyben megteremtődnek az együttműködés konkrét és hasznosítható feltételei. A sok-sok kisebb-nagyobb egyedi, helyi kezdeményezés akkor válik – térségi léptékben is! – igazán hasznossá, ha erősítik, támogatják egymást, és egy közösen meghatározott célrendszerbe illeszkednek

A tehetség nagy érték, ebben a tekintetben a térségben is alighanem teljes konszenzus van. Ez az érték azonban törődést, beruházást, fejlesztést igényel, amely a maga során szakmai tanulást, tervezést, folyamat menedzsmenti munkát feltételez. Ezért mondhatjuk azt, hogy a tehetséggondozás eredményességét alapvetően meghatározza az, hogy milyen szakmai-támogató jellegű intézményi háttere van.

Mindezeket a szempontokat figyelembe véve, és mérlegelve a térségben gyűjtött szakmai tapasztalatokat azt lehet mondani, hogy térségi léptékben két nagy feladatcsomag fogalmazható meg.

- Az egyes tehetségpontok konkrét ösztönzése, erősítése, szakmai támogatása, logisztikai összefogása, képzés, akkreditáció
- A szélesebb társadalmi környezet fontos szerepelői irányába folytatandó munka (további ismeretterjesztés célcsoportok szerint, azok számát bővítve, rendszeres társadalmi tematizációja média és a közösségi fórumok révén, kiadványok szerkesztése, olyan szakmai rendezvények, amelyeken nem csak a tehetségpontok szakemberei vesznek részt, hanem a szélesebb közönség is). Külön stratégiai program kell a családok irányába! Enélkül tehetségtudatos térség lehetséges, de tehetségbarát térségi társadalom nem tud kialakulni.

2. A térségi környezet, előzmények

A tehetséggondozás mai térségi gyakorlatának működése nem kevés elemében emlékeztet az 1989 előtt kialakult gyakorlatra. Ebben az elemzésben nincs keretünk arra, hogy részletesebben bemutassuk a tehetséggondozás három nagy területének (iskola/képzés, kultúra/művelődés, sport) változásait, az azonban szembeötlő, hogy a tehetséggondozás szemléletében, gyakorlatában, az ezzel kapcsolatos társadalmi tudásokban és rutinokban, a társadalmi szereposztásban, megítélésben és támogatásban többféle, korábbról ismert elem él tovább. A továbbélő összetevők egyike az a tudás/meggyőződés, hogy a tehetség csak nagyon kevesek adottsága (kivétel), örökölt kiválóság. Továbbá: a tehetség kiművelésével speciális keretben, személyre szabott szakértő támogatásával kell foglalkozni, vagyis minden tehetséggondozás személyre szabott, egyedi történetként értelmezhető. És ehhez kapcsolódik még egy másik, nagyon erős társadalmi meggyőződés: a kinevelt, támogatott tehetség ki fog lépni, ki kell lépnie ebből a közegből, máshol lehet/kell karriert befutnia, nevet szereznie stb.

Ez a szemlélet és gyakorlat az iskolában jó és gyenge tanulóval számol, a tehetségesnek tartott tanulót pedig a jók közül is kiemeli (versenyeztetés, az intézmény képviseletének feladatával ruházzák fel). A képzőművészet és a zene terén a szakirányú speciális iskolák keretében a dichotómiát a „meglátjuk, hogy mi lesz” és a „tehetséges” megjelölések képezték. A kultúra, a művelődés, a különféle körök és csoportok világa, a Művészeti Népiskolák programjai, a fesztiválok és rendezvények, a kreativitásra ösztönző nyilvános versenyek a színvonalas szabadidőtöltés vagy az ön-művelés kategóriájába sorolódtak. Ez az utóbbi gyakorlat ebben a tömb magyar térségben különösen nagy hangsúlyt kapott, elsősorban a lokális identitásszerkezetek hatása, illetve a burkolt kisebbségi identitásépítés igénye révén.

A korában kialakult szemlélet és gyakorlat továbbéléséhez minden bizonnyal az is hozzájárult, hogy a művelődés és az oktatás rendszere 1989 után felemásmódon alakult át.

A kulturális rendszer egyértelműen a társadalom átalakítási és fejlesztéspolitikai folyamatokon kívül maradt. Az ágazat szereplői és irányítói egyaránt megeléged-

tek azzal, hogy a kultúra egyik napról a másikra úgymond megszabadult a kommunista rezsim erős ideológiai burkától, s fokozatosan tudomásul vették azt is, hogy a kulturális rendszer elemeinek jelentős része nemzeti, nemzetiségi vagy területi identitásépítési folyamatok részévé, vagy egyenesen hordozójává válik. Ebben minden bizonnyal közrejátszott az a tény, hogy az Európai Unió a kultúra menedzselését a nemzeti kormányok hatáskörébe hagyta, nem írt elő szerkezeti változásokat, nem kapcsolt a kultúra működtetéshez standardizált szakpolitikai elvárásokat és ezek teljesítését támogató forrásokat. Ez a „magárahagyatottság" folytatódott az országos rendszeren belül is, ami az alulról szerveződő kezdeményezések elszaporodásával járt. Ebben a folyamatban a tehetséggondozás tulajdonképpen sem fogalomként, sem igényként nem jelenik meg.

Eltérő, de felemás utat járt be az oktatás rendszere is. Ebben az ágazatban megjelent a rendszerszintű átalakítás igénye, azonban – sokféle ok folytán – ez a folyamat számtalan esetben megakadt, újrakezdődött, reform reformot követett és máig sem jutott nyugvópontra az átalakítás. Ebben a keretben újjászerveződtek a tantárgyversenyek, sőt, kisebbségi kontextusban megjelentek saját kezdeményezések is. Ezek azonban – kevés kivételtől eltekintve – a tehetséggondozásnak azt a modelljét követték és követik, amelyet a fentiekben fölvázoltunk. A tehetséggondozás fogalma és szemlélete – abban az értelemben, hogy minden emberben van valamilyen tehetség, s annak kibontakoztatása elsősorban az egyént szolgálja, az ezzel való foglakozás széleskörű társadalmi program legyen és hasonlók - egészen az utóbbi évekig nem, vagy csak ritkán jelent meg. Érthető, hogy a tehetségnek és a tehetséggondozásnak ez a típusú értelmezése a családok gyakorlatában vagy a média anyagokban sem kapott teret.

Érdekes és fontos folyamat azonban, hogy a diszkurzív és szemléleti fordulat késlekedése ellenére a mindennapi gyakorlatban a tehetséggondozás sokféle kísérletéről és gyakorlatáról lehet beszélni. A legjobban talán egyes sportágakban látszik, de kulturális mozgalmakban, vagy oktatási tevékenységekben is (ez utóbbi esetben annál nagyobb valószínűséggel, minél kisebbek a gyerekek). A tehetséggondozás ezen kísérleteinek már nem a kiválóságok keresése az egyetlen célja (több esetben ez nem is cél), hanem az egyéniség kibontakoztatása, fejlesztése. Sőt, annak is van jele, hogy felmérések indulnak abból a célból, hogy tanácsot adjanak a szülőnek: kinek mire van jobb adottsága.

Ez a kontextus a továbblépést illetően ambivalens. A szakmai tudások, rutinok, tematizációk nem hordoznak szemléleti, módszertani fordulatot, azonban a kísérletek, gyakorlatok világa tartalmában már igen. Ez a helyzet kínálja azt a következtetést, hogy az ismeretterjesztésre, a szakmai és a szélesebb körű tematizációra nagy hangsúlyt kell fektetni, s érdemes a korábbi gyakorlatokra, a mai kísérletekre figyelmet fordítani.

3. Célcsoportok

Nem nehéz felsorolást készíteni arról, hogy vidéki térségben kik lehetnek egy térségi léptékű, stratégiai szempontok szerint is elgondolt tehetséggondozási folyamat aktív szereplői. Ez a célcsoport természetesen azonos azokkal, akiket az ismeretterjesztési folyamatba és szakmai alapozó munkába be kell vonni. Vidéki térségben a kérdés viszont az, hogy a szakmai szempontok alapján elkészített listának mely szereplői vonhatók be ténylegesen is akár az ismeretterjesztés formában zajló tanulásba, akár az egyedi eseményeken túlmutató szervezésbe vagy éppen a stratégiai gondolkodásba? Kik fogadókészek a szemléleti-módszertani újításokra, s kik azok, akik mindeben tényleges szerepet is akarnak-tudnak vállalni? Kikkel lehet – úgymond – ebben a fordulatban „megtörni a jeget”? Ha a jelen tanulmány második pontjában leírt helyzetképből indulunk ki, akkor a kritikus tömeget jelentő támogató lobbi kialakítását nem csak célcsoportonként kell végezni, hanem az ilyen jellegű szakmai innováció iránt elkötelezett személyeket is meg kell találnunk és meg kell nyernünk.

- A legfontosabb célcsoportba azok a vezetői státusszal rendelkező szakemberek tartoznak, akiknek joga/lehetősége van tehetséggondozási programokat, eseményeket tervezni, szervezni, menedzselni, támogatni, elemezni. Ezek a társadalmi szereplők a maguk helyén döntési pozícióban vannak a kezdeményezést és lebonyolítás módját és értékelését illetően is. A legtöbb esetben közvetlenül befolyásolják, meghatározzák azoknak a szakembereknek a munkáját, akik a tehetséggondozás mindennapi feladataival foglalkoznak.
- Hasonlóan fontos, akár kiemeltnek is nevezhető célcsoportot képeznek azok, akik a térségi médiában a tehetséggondozás nyilvános tematizáció-

ját végzik (műsorszerkesztők, újságírók). A nyilvános tematizáció mennyisége, gyakorisága, implicit és explicit értékelése, tálalási módja múlik ennek a szakmai csoportnak a tudásán és hozzáállásán, s okkal feltételezhető az, hogy a szélesebb társadalmi nyilvánosságba a tehetséggondozás újszerű szemlélete és gyakorlata csak ennek a szakmai rétegnek az együttműködésével valósítható meg.

- Nehezebben beazonosítható, de meghatározó szereppel bír azoknak csoportja is, akik a térségi irányultságú közösségi médiatérben ilyen jellegű témák megjelenítésével foglalkoznak, vagy foglalkozhatnak.
- A javasolt szemléleti-módszertani fordulat további kulcsfontosságú szereplői lehetnek azok, akik modell-programokformájában, a társadalmi nyilvánosságot vállalva kísírleteznek a tehetséggondozás új módszereivel. Jellemző példa lehet erre a mentor-mentorált modell térségi meghonosítása.
- Ha a fenti célcsopotokból összeáll a terveztet folyamat támogatónak vagy közreműködőinek kritikus mennyisége, akkor tehetünk kísérletet annak a jóval szélesebb körű közvetettcélcsoportnak a szakmai tájékoztatására, amelybe a pedagógusok szélesebb köre tartozik, illetve a családok, az ehhez a folyamathoz közvetetten kapcsolódó intézmények és szervezetek.

4. A tájékoztató munka indokai

A tehetséggondozással kapcsolatos alapozó, tájékoztató munka szükségessége mellett többféle módon lehet érvelni. Az érvek egyik csoportja levezethető azokból a felzárkózási, fejlesztéspolitikai célokból és programokból, amelyek külső modellek vagy belső igények alapján megfogalmazódnak. Ezek az érvek egy olyan modernizációs vagy fejlesztéspolitikai narratíva mentén fogalmazódnak meg, amelyet az „illik”,”kell”,”kötelező” stb. fogalmak dominálnak. Az igazi kérdés viszont az, hogy az adott vidéki térségben van-e reális esélyt a tehetséggondozási folyamat megalapozására, fenntartására. Amint azt a kötet Bevezetőjében is hangsúlyoztuk, a vizsgált vidéki térségben is van esély sikeres, sok fiatal érintő tehetséggondozási gyakorlatra. Erre vonatkozóan kétféle érvet, érvcsomagot tudunk felhozni:

- Mindaz, ami a vidékiséghez kapcsolódik, az ebben a térségben is több évtizeden át a „lemaradás”, a „hátrány” fogalmával volt körülírható, s ez a periféria élmény az életvezetési modellek kialakulásában is fontos szerepet játszott. Az utóbbi egy-két évtizedben ebben a térségben, de sokkal szélesebb körben is az tapasztalható, hogy a vidékiséghez kapcsolható jellemzők fölértékelődnek. Ami korábban hátránynak mutatkozott, az ma sok esetben előnyként jelenik meg, és azt tapasztalhatjuk, hogy a „vidékihez” kapcsolható elemek fölértékelődése várhatóan erősödni fog. Jellemző példa erre a környezeti értékek védelmének előtérbe kerülése, a környezet használatának változó módja, a vidékhez köthető kézműves termékek fogyasztásának növekvő tendenciája, amely az élelmiszerektől a népművészeti tárgyakig és vidéki térségben szervezett eseményekig terjed, az egészséges táplálkozás, lakóhelyként a rurális környezet választása, a fejlesztéspolitikában a helyi adottságokra való alapozás, a lokális identitás meglepő mértékű rehabilitációja, a vidékiséggel kapcsolatos diskurzus változása.

  Ebben a folyamatban nagy szerepe van annak, hogy folyamatosan erősödnek a helyi, kistérségi identitásszerkezetek, erősödik a fizikai terekhez való ragaszkodás, a rurális desztinációk egyre több érdeklődőt vonzanak. Ahogyan a téma egyik kiváló szakértője, Christopher Ray fogalmaz, a fizikai terek beélésében megszaporodnak a szimbolikus tartalmak, erősödik a lokális terekhez való kapcsolódás igénye, az emberek újraértékelik a közösségi cselekvési lehetőségeket és cselekvési formákat

  Ezek a folyamatok összességükben nem csupán fölértékelik a vidéki térséget, hanem olyan fejlődési folyamatokat, újszerű kezdeményezéseket is elindítanak, amelyek megnövelik a kreativitás, az innováció, az egyedi és egyéni kezdeményezések szerepét. Az termelődő, a bottom-up típusú innovációs tér megnöveli a fiatalok szerepvállalási lehetőségeit, erősíti az újszerű kompetenciák megszerzése iránti igényt, s végső soron kedvező kontextust termel a tehetséggondozási programok számára is

- A vidéki térségben zajló tehetséggondozás számára a másik kedvező kontextust az adja, hogy ezek a térségek is be tudnak kapcsolódni globális folyamatokba, különösen ami a tájékozódás, a tudásszerzés lehetőségeit

illeti. A színvonalas szakmai tudás ma már vidéki térségben is hozzáférhető, s a helyi tudástermelésre is lehetőség adódik, hiszen az már térségen kívül, szakmai kritériumok szerint is megméretkezhet. A színvonalas tanulás és munkavégzés feltételei nem kötődnek feltétlenül nagyvárosokhoz vagy modernizációs centrumokban fellelhető tudásbázisokhoz. Az információszerzés, a mobilitás, a kapcsolatépítés és az együttműködés új keretei a vidéki térségben élőknek is esélyt adnak, nem csupán a lépéstartásra, hanem a kapcsolathálózatokba való beilleszkedésre, a megmutatkozásra is. Elvben vidéki térségekben is összeállítható ma már az a feltételrendszer, amelyek a fiatal tehetségek fölismeréséhez, a tehetséggondozás gyakorlatához kapcsolhatók.

A fentiekben bemutatott tényezők természetesen csak lehetőségek, egyáltalán nem jelentik azt, hogy vidéki térségben a tehetséggondozás ezek figyelembe vételével fog alakulni. A kialakult új feltételek nem változtatják meg egyik napról a másikra a kialakult gyakorlatokat,a mentalitást, a tematizáció korábban begyakorolt mintáit. Csupán azt jelzik, hogy a vidéknek a tehetséggondozás terén is reális felzárkózási lehetőségei vannak, s ez a témával foglalkozó szakemberek, programmok, intézmények számára fontos üzenet.

5. Javaslatok

5.1. Térségi keretek

Minden olyan fejlesztéspolitikai területen ahol már vannak sikeres kezdeményezések és vannak mozgósítható tartalékok, nagy a kísértés arra vonatkozóan, hogy a konkrét programok számának gyarapításával és azok dimenzióinak növelésével letudjuk a fejlesztési feladatokat. A tehetséggondozási folyamat sajátos tartalma és térségi szerepe azonban arra int, hogy ezúttal ne mellőzzük a térségi léptékű alapozó munkát, a stratégiai tervezéshez kapcsolható előkészítő tevékenységet.

Amint arra a Bevezetőben is felhívtuk a figyelmet, a kapcsolódó előzmények és a mai beállítódások, gyakorlatok ismeretében célszerű lenne három fontos feltétel megteremtésén, biztosításán munkálkodni azért, hogy ebben a vidéki térségben a

tehetséggondozás szemlélete és gyakorlata tartósan előtérbe kerüljön, s a jelenleginél jóval szélesebb körű társadalmi elismertséget, támogatást élvezzen. Ezeknek a feltételeknek a megteremtése nem kíván különösebb beruházást, inkább csak szemléleti kérdésnek, irányválasztásnak nevezhetnénk.

- Az első fontos lépés az intézmények, oktatók, egyéb térségi szereplők korábbi gyakorlatainak, tapasztalatainak fölelevenítése és ismerté tétele (a mai, újabb sikeres gyakorlatok mellett). A korábbi időszakokban sok olyan ötlet, gyakorlat, módszer, modell működött, amelyek a mai, megváltozott körülmények között is sikerrel alkalmazhatók.
- A második fontos lépés olyan folyamatok tervezése és elindítása, amelyek elvezetnek a tehetséggondozással kapcsolatos szakmai tudás egyéni és intézményi hátterének erősítéséhez. Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy a tehetséggondozással foglalkozó szakemberek munkája – amely még ma is sok esetben egyéni elkötelezettség és egyéni léptékű erőforráskészlet függvénye - jelentősebb és biztosabb támogató hátteret kaphat.
- Nem utolsó sorban pedig a tehetséggondozással foglalkozók körében egy olyan kompetencia fejlesztésére kell hangsúlyt fektetni, amely a kapcsolatépítést, a szakmai és intézményi hálózatokba való belépést, azokon belül az eredményes működést támogatja. Ez a váltás minden bizonnyal a szakma szereplői számára is szokatlan kihívás. Napjainkban a tehetséggondozás szereplőinek a megmutatkozás, a társadalmasítás feladataival, saját munkája és eredménye valamiféle menedzselésével is foglalkoznia kell.

A fentiekben jelzett feltételek megteremtése nem a területen dolgozó szakemberek egyenkénti feladata, hanem térségi léptékű, „közérdek” jellegű munka, amelyet a térségi tehetséggondozás újragondolása és továbbfejlesztése iránt elkötelezett intézményi programok, stratégiai előkészítő tevékenységek vállalhatnak fel, természetesen oly módon, hogy mindehhez elnyerjék a tehetséggondozás napi feladataival foglalkozók támogatását, aktív kapcsolódását.

Ha a tennivalók sokaságát listázzuk, belefoglalva a lemaradást pótló azonnali gondokat és a távlati, stratégiai munkát is, akkor a térségi tehetséggondozási folyamat újrapozícionálása terén a cselekvési területeknek három, egymástól lényegesen különböző szintje körvonalazható.

Ezekre a térségi igényeket számba vevő elemzésben is utaltunk, ezúttal csupán felsorolásszerűen jelezzük:

- A kezdeményezések, események, programok számának további gyarapítása, a médiabeli tematizációk bővítése.
- A tudástranszfer, a tudásmegosztás szervezése, működtetése. jelentheti.. Ezt a munkát nem csupán a tehetséggondozásban közvetlenül érintett szakemberek, szerveztek, intézmények körében kell végezni. Fontos feladat a szélesebb értelemben vett térségi társadalom megnyerése, a tehetségtudatos és tehetségbarát társadalom kialakítása
- A térségi léptékű stratégia készítést megalapozó munka jelenti a harmadik területet (szakmai egyeztetések, helyzetértelmezés, a más térségi fejlesztési ágazatokkal való szinergiák megtervezése, a rendszerszerű, intézményesített további működés koncepciójának kidolgozása).

A felsorolt három tevékenységi terület természetesen kapcsolódik egymáshoz, de mindháromnak megvan az egyedi jellege. Az első az endogén kapacitások hasznosításának területe, a második nagymértékben függ a külső szakmai és intézményi szereplőkkel való együttműködés alakulásától, a harmadik az endogén és exogén komponensek jövőképpé és rendszerszerű cselekvési keretté való formálásról szól. Ebben az értelemben mondhatjuk azt, hogy a térségi tehetséggondozási folyamat újrapozícionálása van/lehet napirenden.

5.2. Cselekvési irányok, programok

A tehetséggondozás térségi igényeit, szempontjait elemző anyagban jeleztük azokat a kérdéseket, amelyek a régióra jellemző fejlesztéspolitikai folyamatok szemszögéből tematizálhatók. Ezek a kérdések tulajdonképpen arra vonatkoznak, hogy miképpen lehet, miképpen célszerű a tehetséggondozás kidolgozott, eredményesnek mutatkozó szemléletét és gyakorlatát a térségi kontextushoz illeszteni.

Ezeknek a kérdéseknek a nagyobb részére nyilván nem lehet indulásból választ adni, már csak azért sem, mert ma még csak formálódóban vannak azok a térségi intézményi szereplők (intézmények, programok), amelyek térségi lépétkű közfeladatként tekintenek a tehetséggondozásra, s ehhez mérik szakmai szolgáltatá-

saikat (tudástranszfer, tudásmegosztás, szervezés, társadalmi tematizáció, kapcsolatmenedzsment, hálózatépítés, térségi léptékű információkezelés és mások), szakmai kompetenciájuk erősítését. Ma még nem lehet megítélni azt, hogy a tehetséggondozás térségi léptékű érdekeit és feladatait fölvállaló szakmai és intézményi szerepelők valóban tudnak-e elfogadott és eredményes szolgáltatókká válni, vagy beleragadnak az elmúlt két évtized ismert intézményműködtetési modelljeibe. Azokba a kisebbségi intézményműködési modellekbe, amelyek a szolgáltató szerep helyett a képviseleti szerepet, a szimbolikus területbirtoklást, az ellenőrzési és szabályozási igényt, a kizárólagos tematizációs jogot helyezték előtérbe.

A következőkben összefoglaljuk a megjelölt három cselekvési területhez kapcsolható programjavaslatokat. Ezek a javaslatok olyan programkeretek, amelyekhez többféle konkrét tartalom (program) kapcsolható, az egyes szakmai szereplők tevékenységének jellegétől, lehetőségeitől függően. A javasolt programkeretek további jellemzője az, hogy a korábbi és mai térségi jellemzők alapján (tehetséggondozással foglalkozó szakemberek, gyakorlatok, mentalitás, szakmai tudás és módszertanok, társadalmi tematizációs lehetőségek és társadalmi támogatottság) kivitelezhetőnek mutatkoznak, illetve a tehetséggondozási folyamat térségi léptékű újrapozícionálása szemszögéből szükségesnek is mutatkoznak.

5.2.1. A kezdeményezések, események, programok számának további gyarapítása, a médiabeli tematizációk bővítése.

- Az iskolai rendszerű tehetséggondozás (szakmai versenyek szervezése) további tudományterületekre való kiterjesztése
- Az oktatási intézményekben zajló, „művelődés”, kézműves és szabadidő típusú kezdeményezéseknek, csoportos foglalkozásoknak, a tehetséggondozási folyamatba való integrálása
- Médiaprezentációk modelljeinek és folyamatos működtetésének kialakítása. Erre a tehetséggondozással foglalkozó intézmény és a média közti eseti keret megállapodás kínálhat lehetőséget, amely magába foglalja a prezentációval kapcsolatos szakmai konzultációt is. (pl. portrésorozatok, ismeretterjesztés, kisfilm sorozatok, a „termékek” rendszeres megjelenítése stb.)

- A tehetséggondozáshoz kapcsolódó, bemutatkozó jellegű nyilvános rendezvények, prezentációs fórumok modelljének térségi meghonosítása.
- A családokra, szülőkre irányuló újszerű tematizáció (mindenki valamiben tehetséges) rendszeres végzése

5.2.2. Tudástranszfer, a tudásmegosztás szervezése, működtetése.

- A térségi léptékű információmenedzsment keretinek kialakítása:
    - a kívülről érkező információk rendszeres, szolgáltatásszerű terjesztése, különös tekintettel a szakmai és módszertani újdonságokra, a jó gyakorlatokra, az olyan országos léptékű kezdeményezések ismertetése, amelyekhez kapcsolódni lehet
    - A térségen belüli információk újraelosztásának megszervezése
    - A tehetséggondozás térségi eseményeinek és eredményeinek kifele irányuló megjelenítése
- Módszertani bázis kialakítása (szakirodalmi anyagok, szaktanácsadás módszertani kérdésekben, szakmai műhelymunkák szervezése)
- Térségi jó gyakorlatok leírása, nyomtatott és elektronikus formában való bemutatása
- Szakmai intézmények, programok közti, közös tervezésen és kivitelezésen alapuló akciók szervezése a jelenlegi nagyon atomizált gyakorlat ellensúlyozása érdekében
- Megyei vagy térségi léptékű, nagy nyilvánosságot igénylő „akció” jellegű programok tervezése és szervezése
- A pontszerű kezdeményezések hálózati jellegű (nem hierarchikus, hanem tevékenységi körök vagy egyéb pragmatikus szempontok szerinti, informális klaszter jellegű) összekapcsolása
- Közvetlen, duális szakmai partnerségi kapcsolatok (intézményközi mentor modellek) kialakítása a „testvériskola” vagy a „testvértelepülés” mintájára

(csak programszerű szakmai tartalommal), térségen kívüli intézményekkel vagy programokkal.

- Csoportos, konzorciumon alapuló pályázatok, programok kezdeményezése

5.2.3. A térségi léptékű stratégia készítést megalapozó munka

A stratégiakészítéshez ma még nem áll rendelkezésre annyi érdekelt intézmény és program, illetve térségen belüli szakmai tudás, amely egy korszerű, együttműködésen alapuló stratégiakészítési folyamathoz szükséges lenne. Ezért első lépésben olyan programok, kezdeményezések indítása célszerű, amelyek létrehozzák vagy erősítik az ilyen folyamatban szerepet vállalni tudó szervezeti formákat, programokat, tudásokat.

- A tehetséggondozás beépítése tantárgyként azokba a térségi egyetemi alapképzési programokba, amelyek tartalma fejlesztéspolitikai szakmai kompetenciák megszerzését is magába foglalja.
- Egyéni igények szerint használható, szabadon hozzáférhető nyomtatott és digitális tananyag készítése a tehetséggondozással foglalkozók számára (szemléleti, módszertani újdonságok, eseményszervezés, kapcsolatmenedzsment stb.)
- A tehetséggondozás intézményesítése egy-egy oktatási intézményen belül, megvitatott és elfogadott belső program formájában.
- A tehetséggondozás önálló, nevesített témaként való kezelésének kezdeményezése az ehhez a területhez kapcsolható szakintézményekben (megyei hatósugarú intézmények)
- A mentor rendszerrel kapcsolatos ismeretek térségi terjesztése, modell-jellegű programok generálása
- Szakmai tematizációk rendszeresítése, részint a tudástranszfer támogatása, részint pedig a rendszer belső működésének szakmai tematizációja érdekében (konferenciák, műhelymunka, kiadványok, reprezentatív bemutatók, tényfeltáró jellegű diplomamunkák készítésnek programszerű ösztönzése)

- Szinergia folyamatok szervezése
    - A tehetséggondozásban közvetlenül érintett ágazatok szakmai szereplői között (oktatás, művelődés, sport, képzőművészet, zene, kreatív ipar)
    - A tehetséggondozásban közvetlenül és közvetetten érintett ágazatok szerepelői között (ez utóbbiak közül: gazdaság, kommunikáció-média, fejlesztéspolitika és mások)
- Folyamat monitoring rendszer kialakítása (adatgyűjtés a folyamat működéséről, elemzési és értékelési modellek kidolgozása, időszaki helyzetfelmérések)
- A tehetséggondozással való foglalkozás ösztönzése a civil szektorban (tehetséggondozással kapcsolatos civil szervezetek létrejöttének ösztönzése, a már működők munkájának a szakmai szereplőkkel való összekapcsolása).